

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפנית ההשקפה** **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ופסוקים) – להגביל; מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **דרא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשא; **מרכא טפחא** – קב שששויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תילשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

אתנה או **סלוק** ללא **טפחא** לפניו, ללא טעם טפחא מלמד כי אין כאן אף תפקיד דרשתי של טעם טפחא. אין כאן שנוי משמעות או הלכה

1.1 בראשית וירא יח,א

בראשית וירא יח,א: וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פְּתַח-הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם:

[גנזי המלך וירא התשס"ח מדור הלכה] מביא בשם רבי יצחק מאמסטרדם (שהיה גר ומינוהו להיות חבר בבית הדין של העיר) שדרש שהנפסק ב-**[ש"וע י"ד סי' רסח סעיף ג]**, כל ענייני הגר ... צריך שיהיו בשלשה כשרים לדון ... **[סעיף ד]** הואיל וטבילת גר צריך בית דין של שלשה וגו' מקורו בפסוק זה. הדרשה בעיקרה היא שאברהם אבינו, הגר הראשון, לא יכל להתגייר בפני שלושה שלא היו עדיין שלושה ישראלים לפניו. ופי' **[רש"י]** **יֹשֵׁב פְּתַח-הָאֵהָל יֹשֵׁב** כתיב: בקש לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא: שב, ואתה סימן לבניך, שאני עתיד להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין, (ראה **[בר"ת מח]**) **[שנאמו: (תה' פב,א) אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת-אֵל]**. ושאל רבי יצחק מה פירוש הדברים ומדוע נאמרו (ע"י) **רש"י** דווקא כן? אלא משום שא"א לא יכל להתגייר בפני שלושה אמר לו הקב"ה שאצלו מספיק שהקב"ה יעמוד אבל סימן תתן לבניך שממך והלאה "עתיד אני להתיצב בעדת דיינים". רק עדה של שלושה דיינים יוכלו לגייר. טט – עדה – משמעותה עשרה אנשים כנלמד מבמדבר פ'ר' שלח. אפשר כי הרמז לשלשה דיינים נמצא ב-**(בר' וירא יח,ב) וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא** – מהפך פשטא זקף-קטן **וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים** – פשטא מונח זקף-קטן, תבנית פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים (כאן סלוק אתנה), בתפקיד כעין היקף ללמד כי הנאמר **שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו** הם הנצבים על הגר בשעת טבילה כפסק ה-**[ש"וע י"ד סי' רסח סעיף ד]** הואיל וטבילת גר צריך בית דין של שלשה וגו' וכן להקיש מהנצבים על הטבילה לכל ענייני הגר, שביט דין לגיור יהיה של שלושה דיינים, וזה מצמצם את המושג עדה לשלושה אנשים. בהסבר ל-**(בר' וירא יח,ב)** בדרך אגדה נמצא תפקיד של דבר החוזר וקורה לתבנית פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים.

מהפסוק **(בר' וירא יח,א) וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת-אֵל**:

משם אדנות המכיל אותיות דן (ראה רמב"ן שמות) אפשר שיש מקום ללמוד לענין דיינים מהפסוק **(בר' וירא יח,ד) יִקַּח-נָא מַעֲטָ-מִים וְרַחֲצֵי רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ פֶתַח הַעַיִן:** אפשר שיש מקום ללמוד על ישיבת בית דין כמו בדבורה והיא יושבת תחת התומר.

בראשית וירא יח,ב: וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו

וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקָרְאֵתָם מִפְּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה:

(יח,ב) וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא – מהפך פשטא זקף-קטן **וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים** – פשטא מונח זקף-קטן, תבנית פעמיים זקף בין שני קיסרים. בהסבר ל-**(יח,ב)** דרשנו מקרא זה ללמוד ממנו לשלשה דיינים בבית דין לגיור. כאן נלמד לפשט של הכתוב – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, חוזר וקורה ביקורי מלאכים בבית אברהם, וזה מתואם עם פי' **[רש"י]** **(בר' דל-ל טז,ג) הִנֵּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרַי רְאִי:** ... (אמרה הגר) שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחר רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים וגו'.

[בבלי בבא מציעא פו,ב] נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקָרְאֵתָם. מעיקרא אתו קמו עליה (מתחילה באו ועמדו עליו), כי חזיוהו דהוה ליה צערא, אמרו: לא אורח ארעא למיקם הכא. (כיון שראו שהוא בצער – כאב, לאמרו אין זה דרך ארץ לעמוד כאן, היינו להטריחו בשעת צערו) **נֹצְבִים** – טפחא (= טרחא), בתפקיד שנוי ורבוי, שבד"כ אברהם אבינו טרח בלי הגבלה באורחים, **עָלָיו** – אתנה, מגביל אבל כיון שראוהו שהוא בצער הגבילו עצמם מלבוא אליו אמרו שילכו ולא יטריחוהו.

בראשית וירא יח,ג: וַיֵּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל-נָא תִעְבֶּר מֵעַל עֲבָדֶיךָ:

[בבלי בבא מציעא פו,ב] נפק איהו (יצא אברהם אבינו), חזייה להקדוש ברוך הוא דקאי אבבא (ראה הקב"ה עומד על הפתח), היינו דכתיב **(בר' וירא יח,ג) אַל-נָא תִעְבֶּר מֵעַל עֲבָדֶיךָ**: כיון דחזא דקא אסר ושוי (כיון שראה הקב"ה כי א"א חובש ומתיר תחבושת פצעו מהמילה), אמר: לא אורח ארעא למיקם הכא (אמר הקב"ה לא דרך ארץ לעמוד כאן, הכונה שיעזב את א"א), היינו דכתיב **(בר' וירא יח,ב) וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקָרְאֵתָם** מעיקרא אתו קמו עליה (מתחילה באו ועמדו עליו), כי חזיוהו דהוה ליה צערא, אמרו: לא אורח ארעא למיקם הכא. (כיון שראו שהוא בצער – כאב, אמרו אין זה דרך ארץ לעמוד כאן, היינו להטריחו בשעת צערו) **[רש"י עה"ת (ג) וַיֵּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא וגו' – לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר: אַל-נָא תִעְבֶּר מֵעַל עֲבָדֶיךָ, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עמו; ובלשון זה הוא חול. דבר אחר: קודש הוא; והיה אומר להקדוש ברוך הוא להמתין לו עד שירויח ויכניס את האורחים. ואע"פ שכתוב אחר "וירץ לקראתם" (לעיל, ב), האמירה – קודם לכן היתה; ודרך מקראות לדבר כן, כמו שפירשנו אצל "לא ידון רוחי" (בר' ו,ג), שנכתב אחר "ויוולד נח" (בר' ה,לב), ואי אפשר לו, אלא אם כן קדם גזירה עשרים שנה. ושתייהן הלשונות בבראשית רבה (לפניו רק לשון חול: מח,י. וראה שבועות לה,ב).**

בראשית נח ו,ג [ג] וַיֵּאמֶר ה' לֹא-יִדּוֹן רִחְתִּי בְּאֲדָם לְעֹלָם בְּשָׂגֵם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

לֹא-יִדּוֹן – קדמא, כפי' **רש"י** **וְהָיוּ יָמָיו וגו'** – עד מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי', ואם לא ישובו אביא עליהם מבול. ואם תאמר: משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה! ? אין מוקדם ומאוחר בתורה; כבר היתה גזירה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות; וכן מצינו בסדר עולם (סע"ר כח). יש מדרשי אגדה רבים, ב'לא ידון', אבל זה ציחצוח פשוטו.

נסביר את **[בבלי בבא מציעא פו,ב]** ואת פי' **[רש"י עה"ת]** בעזרת תבניות טעמי המקראות, על הסדר של הגמרא. אברהם אבינו יצא לחפש אורחים וראה בתחילה את הקב"ה על הפתח והוא כנראה מתמהמה להיכנס, כי ראה את אברהם אבינו חובש פצע המילה. בטרם שאברהם אבינו מספיק לפנות לקב"ה הוא מבחין בשלושה אנשים שגם הם מתמהמים מלהיכנס ואפילו נראים כעוזבים כדי לא להטריח את אברהם אבינו בשעת צער כאבו.

אברהם אבינו פועל על פי הסדר הנלמד ב-**בבלי שבת כז,א** והמשולב להלן.

(סלוק (סוף פסוק) קודם) **(יח,ג) וַיֵּאמֶר** – חצי פסוק ללא טפחא אתנה, להגביל לאמירה אחת בלבד, המכוונת לקב"ה ומלת **אדני** היא קודש, אבל היא גם נשמעת לשלושה האנשים ומובנת על ידם כפניה לגדול שבהם או לשלושתם **אדונים שלי** ואזי זהו לשון של חול.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, השע"ט; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ופקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שני משמעות, רבוי משמעות; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף-רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלשא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה, תלשא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

אם-נא מציאתי חן – קדמא מהפך פשטא, בתפקיד כתוב המלמד על חבירו שלפניו, ללמד שכאשר מלת **אדני** קודש, אברהם אבינו מבקש מהקב"ה להתמין לו עד שיטפל באורחים, כנלמד ב-**[בבלי שבת קכז,א]** ... אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה, דכתיב **(בר' וירא ח,ג)**, **וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ**, וגו'. אמר רבי אלעזר: בא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם: מדת בשר ודם – אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך, ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב **וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצְאֵתִי וְגו'...**

אם-נא מציאתי חן – קדמא מהפך פשטא, בתפקיד כתוב המלמד על חבירו שלפניו, ללמד שכאשר מלת **אדני** חול, אברהם אבינו מזמין שלושה האנשים להתארח.
אם-נא – קדמא, ללמד כמסקנת רש"י עה"ת שאין סדר הכתובים על סדר האירועים בזמן. עכשו נסדר הכתובים כסדר האירועים כנאמר ב-**[בבלי בבא מציעא פז,ב]**, אברהם אבינו ראה הקב"ה ובטרם פנתו אליו קורה **(ח,ג)**, **וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו** עד האתנה ואח"כ **(ח,ג)**, **וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ**; ואח"כ **(ח,ג)**, מהאתנה ועד הסילוק **וַיֵּרָא וַיִּנְרָץ לְקִרְיַתְהֶם מִפְּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה**.

בראשית וירא יח,ו: **וַיִּמְחַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לֹשִׁי וְעֵשֶׂי עֲגוֹת: וַיֹּאמֶר** – רביע, רמז ל- **[בראשית רבה פ"ו, מה]** רבנן אמרו **ארבע מידות נאמרו בבנים** גרגרניות צייתיניות עצלניות קנאות, ... **וְהוֹשַׁע בֶּר נַחְמִיָּה אִמְר אֶף אִיסְטַטְנִיּוֹת וּדְבַרְנִיּוֹת, ... ר' לוי אִמְר אֶף גַּנְבוֹת וּפְרַסְנִיּוֹת, [ספר חסידים]** – צרת עין באורחין **מַה־רִי שְׁלֹשׁ סָאִים** – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר, הכתוב מלמד מה אמר אברהם, תבנית הטעמים מרמזת לשאלת שרה האם להביא קמח שאיכותו פחותה משל סולת וקל יותר להכינו. ויוסבר ע"פ **[בבלי בבא מציעא פז,א]** **א** כתיב **(בראשית יח)** קמח וכתיב סלת! אמר רבי יצחק: מכאן **שהאשה צרה עיניה באורחים** יותר מן האיש. ופ"י **תורת חיים בבלי ב"מ פז,א**, **מלמד שהאשה עיניה צרה באורחין**. וא"ת אימא איפכא הוא אמר קמח והיא סולת וי"ל דאברהם לא אמר לשרה אלא **מַה־רִי שְׁלֹשׁ סָאִים** סתמא ותו לא והא דנקט קרא ד- **קָמַח סֹלֶת** משום דשרה היתה שואלת לאברהם אם **שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח** קאמר והשיב לה **סֹלֶת** קאמינא ש"מ דאשה עיניה צרה באורחין כיון דלא נטלה סולת מעצמה. טט – **סָאִים** פשטא עוצר בדברי אברהם, **קָמַח** מונח טעם מחבר ואינו עוצר כנדרש על שרה, **סֹלֶת** זקף-קטן עוצר כמענה אברהם. הדרשה על שרה תלמד שהיא הוסיפה לדברי אברהם ואברהם החזירה אל כוונתו המקורית.

בראשית וירא יח,ח: **וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּבֶן-הַפֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהֶם וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:**
וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם – דרגא תביר, אפשר ש-דרגא תביר מיציגים את הצמצום של המלאכים להתלבשותם בכיכול בגופים נראים, תבנית המופיעה במקראות אחדים בהקשר לצמצום הא-לקות להתגלות לבני ישראל.
עֲלֵיהֶם – תביר, בתפקיד לא ממש **עֲלֵיהֶם** אלא על דמיון התלבשותם של המלאכים בגופים **וַיֹּאכְלוּ**: – סלוק, מגביל לומר שמה ש-**עֲלֵיהֶם** - התלבשותם בגופים נדמתה לאברהם אבינו כאוכלים.
עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חל הענין או מצטרפים לענין. (א) ע"פ **בר' פ' מ** **מח** אימתו מוטלת עליהם מיכאל מירתת גבריאל מירתת, (ב) הפרטים הן ע"פ **תורת המנחה פרשת וירא / דרשה ט עמוד 56 מצות הכנסת אורחים נלמדת מאברהם אבינו להקדים בשלומם, ולהרגיעם, ולהאכילם ולהשקותם, ולהראותם ותרנות תַּחַת הָעֵץ** – מרכא טפחא, יתור לרבות כי אפשר לא לכתוב מלים אלה. (א) אפשר ע"פ **זוהר ח"א (בראשית) פ"ו וירא קב,ב** שכשם שא"א בדק כל הבאים אליו באמצעות העץ האם הוא ע"ז ו/או טמא כך גם בדק את המלאכים תחת העץ שהוא. עץ חיים ואמונת ה' כנדרש להלן: (ד) עדיף טרחת האורחים בעצמו **כללי המצוות גוף** (ה) רבוי טרחה באורחים **תורת המנחה פרשת וירא / דרשה ט עמוד 56 מצות הכנסת אורחים נלמדת מאברהם אבינו**

זוהר כרך א (בראשית) פרשת וירא קב,ב ע"פ הזהר בתרגום מקוצר א"א בכל מקום שהגיע אליו נטע אילן שהיה מסמן ע"י פרישת ענפיו והטלת צל מי מהבאים אליו מאמין בקב"ה ומעל ע"ז לא הצל וא"א היה מלמד אמונת ה'. גם היה מסמן מי טמא ויכול לטבול מיד ומי טמא הצריך להמתין שבעה ימים. גם את המלאכים בדק כך. לכן אמר להם השענו תחת העץ ולא תחת ע"ז. ... בתרגום מקוצר אדם הראשון חב בעץ הדעת והביא מות לעולם. אברהם אבינו תיקן העולם ע"י אילן חיים והודיע אמונת הקב"ה לכל העולם.
זוהר כרך א (בראשית) פרשת תולדות קמ,ד ע"פ הזהר בתרגום מקוצר כיצד יכול אדם שהוא גוף ובשר להלחם במלאך שהוא רוח ממש כדכתיב **(תהלים קד)** עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט, אלא מכאן דמלאכי שליחי דקדושא בריך הוא בנחתם בעולם הזה מתלבשים בגוף של העולם הזה כדי לא לשנות ממנהג המקום ולכן גם כשכתוב **(בראשית יח)** והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו – אכלו. וכן המלאך שנחת למטה לא נאבק בו יעקב אלא מכיון שהתלבש בגוף של העולם הזה, ועל כך נאבק יעקב בו כל אותו הלילה וראה שנחלש כוחו עם עלות השחר וידע שכוחו רק בליל הגלות ולא ביום שזה שליטת יעקב. ע"פ **[מדרש רבה]** אומר שאם מכבדים זה לזה הם אורחים הגונים והעץ היה מצל עליהם.

בראשית וירא יח,י: **וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלַיךָ כִּיעַת חֲזָה וְהַנְּה-בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אֲחֵרָיו: (בר' וירא יח,א)** **וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל** – תביר מרכא טפחא, **(בר' וירא יח,ג)** **וְשָׂרָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל** – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים שלא מצטרפים לענין או שלא על כל אחד חל אותו ענין, ובא ללמד שכל אחד מהם התפלל בנפרד. **ספר הפרשיות הרב כיטוב בשם מדרש** שרה אמנו עמדה במקום **שְׁקוּדָם** ישב אברהם וקבל פני שכניה.
אפשר שפתח האהל היה מקום מיוחד לתפילה, להתבוננות וכל אחד מהם שהה בו בנפרד. דומה לפירוש לפסוק **(בר' תלד' כה,כא)** **וַיַּעֲתֹר יִצְחָק לְחַל לְנֶכְח אִשְׁתּוֹ כִּי עַקְרָה הוּא נִיעְתֹר לֹא הִ' נִתְהַר רַבְּקָה אִשְׁתּוֹ: רש"י** ... **לְנֶכְח אִשְׁתּוֹ** – זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (ראה ב"ר סג,ה).
(בר' וירא יח,ג) **וְהַנְּה-בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ** – מקף טפחא מונח אתנה, מקף בתפקיד ענין בעל מספר מצבים, ע"פ **[שם משמואל וירא תרעא]** אלו שלבים בחיי יצחק לענין הולדה, בלידתו נמשך אחרי אמו וזהו צד נוקבא, ולכן לא אמר להוליד, בעקידה יוצאת ממנו צד נוקבא ונכנס בו צד דוכרא מיוחס אחרי אברהם ואז מוכשר להוליד.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (כ"ב במצוות האמנות – ההלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השע"ט; **תמצית ההשערות**, אהנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים וסודים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא פשטא; מרכא – מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממט, לא ממש; טפאא – טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב על המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסוק – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואלא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.2 בראשית וירא יח,א

בראשית וירא יח,א – לב [כח] אוילי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את-כל-העיר ויאמר לא אשחית אם-אמצא שם ארבעים וחמשה: [כט] ויסיף עוד לדבר אליו ויאמר אוילי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים: [ל] ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אוילי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-אמצא שם שלשים: [לא] ויאמר הנה-נא הואלתי לדבר אל-אדני אוילי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים: [לב] ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אך-הפעם אוילי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה:

שפת"ח (ו) ט וקשה לרש"י דפשוטו של קרא משמע דאברהם לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה, ולא היה מתפלל על אנשי סדום, ואם כן איך אמר בתפלתו אוילי יש חמשים צדיקים, שמע מינה על אנשי סדום היה מתפלל, לכן פירש לא הוא ולא כיוצא בו, דלשון הזה כולל שניהם לעתיד ולהווה רצונו לומר היה מתפלל גם על ישראל כשיהיו חוטאים שלא ימית צדיקים עם רשעים, וזה שפירש אחר כך חלילה לך לעולם הבא רצה לומר לדורות הבאים:

בראשית וירא יח,א [כה] חללה לך השפט כל-הארץ לא יעשה משפט: טט – תבנית הטעמים תומכת בפירוש שפת"ח סעיפים ה' ט – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, בתפקיד דבר החזרו וקורה,

א' שחלילה לא יאמרו האומות שהקב"ה אומנותו ששוטף הכל או מכלה כל האלקים (במקום מוגבל) צדיקים ורשעים ב'לדינא כי אברהם התפלל בלשון להווה של סדום ולעתיד על ישראל כשיהיו חוטאים שלא ימית צדיקים עם רשעים

סיכום: זוהר – השמטות כרך א רנח,א

חמשים הם כנגד חמשים שערי בינה

ארבעים וחמשה אוילי יש בהם בני אדם שעסקו בידיעת שמך שהוא השם במלואו שהוא מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א כמספר אדם ארבעים ?

שלשים כלומר אוילי יש ביניהם צדיקים שעסקו והשיגו אותם ה' מעלות הרמוזות בנבואת יחזקאל

עשרים ב' פעמים ביום בפסוק שמע ישראל שבה כלולים ' ספירות במלת אחד, ...

עשרה אוילי ימצאון שם עשרה כלומר אוילי ימצא ביניהם מי שעוסק בעשרה מאמרות ובעשרת הדברות בכל יום וכן אוילי ימצאון ביניהם עשרה שמקדימים לבית הכנסת דהא תנן כל הנמנה עם עשרה ראשונים לבית הכנסת נוטל שכר כנגד כלם שבאים אחריו

[ל] ויאמר – לשון רכה של פיוס, ואין בהמשך לשון תקיפה - דבר **אל-נא** – מקף, בתפקיד מספר שלבים של בית-דין שבשמים המבוטא במלת אדני"י. **אל-נא יחר לאדני** – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר,

[לא] ויאמר – לשון רכה של פיוס, ובהמשך לשון תקיפה - דבר **הנה-נא** – מקף, בתפקיד מספר מצבים, גלוי עליית מדרגה בבקשה **הואלתי לדבר אל-אדני** – מקף, בתפקיד מצב פניה לבית-דין בעל סמכות גבוהה יותר עם בקשת החלטת מידת הדין,

[לב] ויאמר – לשון רכה של פיוס, ובהמשך לשון תקיפה – דבר. **אל-נא** – מקף, בתפקיד מספר שלבים של בית-דין של מעלה המבוטא במלת אדני"י **אל-נא יחר לאדני** – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר, **ואדברה**

רש"י מפרש שא"א ביקש פחות ופחות עד לעיר אחת בלבד, ושפת"ח מפרש שמתמיד בנסיון הצלת הכל, בכל אופן א"א פונה לשלבי בית-דין יותר ויותר גבוהים שיש להם הסמכות ושיקול הדעת להעמיט בטענות מידת הדין, כדי להציל מה שאפשר. בזוהר שלפני תפילת כל נדרי ביום הכפורים, נמצא מאמר ר' שמעון בר יוחאי שבו הוא פונה אל גלויי א-לקות יותר ויותר גבוהים (ידיעות בצירופי שמות ה' המייצגים גלויים אלה) כדי להמתיק ולהעביר את הדין, ממידת דין חזקה למידת דין רפה ועד לביטולה.

טט – הפשט עוסק בתפילת אברהם להצלת חמשת ערי עמק השדים. **מוצע** ע"פ הזוהר הנ"ל הרעיון כי הדרש ההלכתי עוסק בשיעורי צירוף משתתפים לתפילה ואולי לברכת המזון ואולי תפילות והודיות אחרות

(בראשית וירא יח,כח,כט) [כח] אוילי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את-כל-העיר ויאמר לא אשחית אם-אמצא שם ארבעים וחמשה: [כט] ויסיף עוד לדבר אליו ויאמר אוילי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים:

ע"פ שפת"ח נ דכיון שמצינו גבי חמשים שביקש על ידי צירוף, כמו שנאמר לעיל אוילי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה, אם כן ביקש על ט' ועל ידי צירוף, שו"ע או"ח סי' נה ס"ק ד' לתפילה בדיעבד אפשר ט' גדולים וקטן עם ספר חומש ע"י צירוף

כמו-כן יש גמרא לתפילה בדיעבד אפשר ט' גדולים וארון הקודש עם ספר תורה ע"י צירוף, ויש האומר ט' והקב"ה בצירוף.

מ"ב הלכות ברכות סימן נה ס"ק ד' תשעה וצירוף קטן שהוא יותר מבן שש ויודע למי מתפללים ... הגה ואפילו חומש שבידו אין לצרפו מיהו יש נוהגין להקל בשעת הדחק (הרא"ש, ומרדכי, והגהות מיימוני פ"ט הלכות תפלה)

מ"ב ... צירוף קטן בדחק דווקא לברכו וקדיש אבל קדיש אחרי עלינו לא יאמרו,

מ"ב ס"ק ו' תשעה מתפללים בחדר גדול ואחד המתפלל בחדר קטן הנפתח אל הגדול מצטרף

אפשר שלכך מרמז **(בר וירא יח,כח) אוילי** – תלישא-גדולה, שיעור צירוף לתפילה הנלמד מ- **וְיֹאמֶר לֹא אֲשַׁחֵת אִם-אֲמָצָא שָׁם**

אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה: בשעת דחק ה' 'לא ישחית' היינו לא ידחה תפילת ארבעים וחמשה מחולק בחמש (בפשט ערים) עולה 9 בחדר אחד ו-1 בחדר הנפתח אליו. ו/או תשעה וקטן עם ספר או ארון הקודש עם ספר תורה. והרב אלפסי ז"ל כתב דכיון דקרי ליה קטן אפילו בן עשר

בן תשע כשהוא יודע למי מברכין מזמנין עליו (המהרש"א בבלי ברכות מח,א), ויש אומרים שהוא בן שמונה וזה שיעור הנלמד כהמשך מהתלישא-גדולה **[כח] אוילי** אל פסוק **[כט] ... אוילי ימצאון שם ארבעים, אוילי** – תביר, בתפקיד לחלק את התוכן הבא **ימצאון**

שם ארבעים היינו ארבעים לחלק בחמש עולה שמונה

אבל בשו"ע או"ח סי' נה אומר שהקטן הזה יכול להיות בן שש ויודע למי מתפללים. לכן יש לחפש שמונה אחר לענין צירוף. מצד אחד אומר שלא נראין דברי הפוסקים לצרף קטן, אבל מסיים ... מיהו יש נוהגין להקל (כד) ה בשעת הדחק (הרא"ש ומרדכי והגהות מיימוני

פ"ט מהלכות תפלה). ודעת המהרש"א שאין קטן ואין ארון מצטרפין,

[ל] ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אוילי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-אמצא שם שלשים:

[לא] ויאמר הנה-נא הואלתי לדבר אל-אדני אוילי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים:

[לב] ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אך-הפעם אוילי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה:

פסוק **[ל] ויאמר** – תלישא-גדולה, בתפקיד שיעור לאחריו מלמד לדינא על שיעור רוב לתפילה **אוילי** – תביר, בתפקיד לחלק את התוכן הבא **ימצאון שם שלשים** היינו שלשים לחלק בחמש עולה **ששה** מתפללים וארבעה ע"י צירוף מפסוק **[לא] ... אוילי** – תביר, בתפקיד

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמתית – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התעש"ט; **נפצת ההשערות**, **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים – הפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מקף** פשטא – מוציא פשטא; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שני משמות, רבוי מתפשט; **מרכא** טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; **קדמא** ו**אולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) **דרוש** בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

לחלק את התוכן הבא **ימצאון שם עשרים** היינו עשרים לחלק בחמש עולה **ארבעה** מצטרפים. בפסוק ל"א אין תלישא אבל טעם תלישא-גדולה הפותח את פסוק **לב** **ניאמר** עשוי ללמד תפקיד שיעור אלפניו בפסוק **לא** פסוק **לב** **ניאמר** – תלישא-גדולה בתפקיד שיעור לאחריו, מלמד (א) ע"פ **זוהר** - **מדרש הנעלם כרך א** (בראשית) **פרשת וירא דף קה עמוד א**, **זוהר** - **השמטות כרך א** (בראשית) **דף רנה עמוד א** רבש"ע **אולי ימצאון שם עשרה** כלומר אולי ימצא ביניהם מי שעוסק בעשרה מאמרות ובעשרת הדברות בכל יום וכן אולי ימצאון ביניהם עשרה שמקדימים לבית הכנסת (ב) אפשר כי מלמד לדינא על שיעור לברכת המזון לומר נברך א-לקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו ובנוסף אפשר כי **אולי** – תביר, בתפקיד לחלק את התוכן הבא **ימצאון שם עשרה** היינו עשרה לחלק בחמש עולה שניים כמנהג הספרדים לשני פנים חדשות לקיום סעודת חתנים בשבעת ימי המשחה. או ששליח צבור יהיה אחד שהביא שתי שערות בלי קביעת גיל מפורשת (שו"ע סק"ה)

בראשית וירא יט,ד: טרם ישקבו ואנשי העיר אנשי סדם נסכו על-הפית מנער ועד-זקן כל-העם מקצה:

מהפניה של ר"א' של אל **ספר הפרשיות**, **הרב כיטוב** ומשם אל **משנת רבי אליעזר פרשה י עמוד 199** קשה היא הליצות, שלא מיהרה הפורענות על סדומים עד שנתלוצצו בלוט, שני ויהי כמצחק בעיני חתניו. אמרו לו, שוטה, נבלים וכנרות וחלילים בעיר ואתה אומר סדום נהפכת. ר"א' של' אומר שבסדום ציינו יום איד כלשהו, טט – אפשר ע"פ **ספר פרשיות** אולי 52 שנה לדור הפלגה, כי הם **אנשי העיר** היו מבוגרי מגדל בבל ודור הפלגה ובאידם ציינו יסוד העיר, או ציינו את יום השנה ה- 24 או ה- 25 שנה הצלתם ע"י אברהם אבינו משבי ארבעה המלכים, כי ניצלו בליל טו או טז ניסן, (ליל פסח או חול המועד) ולכן לוט אפה לאורחיו מצות. נאמר ב-**פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק כז** הנס הששי באו עליו כל המלכים להרגו ואמרו נתחיל ראשון בכך אחיו ואחר כך נתחיל לו ובשביל לוט לקחו את כל רכוש סדום ועמורה וג', המלכים סברו כי אברהם הוא היושב בסדום כי לוט היה דומה לו ויצאו למלחמה לשבות את אברהם ובטעותם לקחו את לוט במקומו, ומרידת סדום וכו' היתה תירוץ. אפשר שמינו את לוט לשופט בגלל הצלתם ע"י אברהם. **רש"י** (ד) **טרם ישקבו ואנשי העיר אנשי סדם** - כך נדרש **בראשית רבה (נה)**: **טרם ישקבו ואנשי העיר** היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלין ללוט, מה טיבן ומעשיהם, והוא אומר להם: רובם רשעים; ועודם מדברים בהם, ו-**אנשי סדם** נסבו על הבית. ופשוטו של מקרא: **אנשי העיר**, אנשי רשע, נסבו על הבית. על שהיו רשעים, נקראים **אנשי סדם**, כמו שאמר הכתוב: **ואנשי סדם רעים וחסאים לה' מאד: (בר' לך-לך יג)**. **כל-העם מקצה** - מקצה העיר עד הקצה אין אחד מוחה בידם (ראה ב"ר נה), שאפילו צדיק אחד אין בהם.

טרם ישקבו – זרקא סגול, בתפקיד גורע מהענין על הענין, לפי **רש"י** הכתוב מדבר במלאכים השואלים על אנשי העיר ולוט משיב רובם רשעים ולא כולם, לוט גורע מהכתוב **ואנשי סדם רעים וחסאים לה' מאד: (בר' יג)**. **טרם ישקבו** – זרקא סגול, לפי **משנת רבי אליעזר פרשה י** יובנו המלים שאנשי סדום דחו זמן שכיתבם, גרעו זמן שכיתבם, הוסיפו על זמן היותם ערים כי היה יום אידם נבלים וכנרות וחלילים בעיר, הוסיפו על רשעותם כהמשך הקרא. **טרם ישקבו** – זרקא סגול, אפשר בתפקיד רבוי סעודה, אם זה המלאכים – האריכו בסעודת פסח, אם זה אנשי העיר - בהוללות

בראשית וירא יט,ז: ויהי כהוציאם אתם החוצה ויאמר המלט על-נפשך אל-תביט אחריך ואל-תעמד בכל-הכפר ההרה המלט פן-תספה:

ויהי - תרסא **כהוציאם אתם** - קדמא ו**אזלא ההוצאה** – רביע, אפשר כי מלמד על רבוע תחומי העיר ו/או ארבעה מילין של מרחק צוער מסדום, שזה יהיה פרק הזמן בין עלות השחר לנץ שנלמד ב- **ירושלמי ברכות פרק א** ראה בפסוק (יט,ט).

בראשית וירא יט,ט: הנה-נא העיר הנזאת קרבה לנוס שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי:

הנה-נא - תלשא – שיעור כגון גי' נ"א = שנות ישוב העיר צוער לעומת שאר ערי הככר שנתישבו 52 שנה. **שמה** - רביע - אולי ארבעה מילין של מרחק צוער מסדום.

ירושלמי ברכות פרק א [דף ב טור א] אמר רבי חננאל מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל ומניין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל דכתיב וכמו השחר עלה וגומר וכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה ומן סדום לצוער ארבעת מיל יות' הוון אמר רבי זעירא המלאך היה מקדר לפניהן הדרך ומניין מאיילת השחר עד שיאור המזרח ארבעת מיל כמו ומילה מדמיא לחבירתה

בראשית וירא יט,כב: מהר המלט שמה פי לא אוכל לעשות דבר עד-באך שמה על-כן קרא שם-העיר צוער:

מהר המלט שמה - פשטא מונח זקף-קטן **פי לא אוכל לעשות דבר** - מונח מהפך פשטא מונח זקף-קטן, שני חלקים אלו בפסוק פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, בתפקיד כעין בנין אב המתאים לפירוש **רש"י פי לא אוכל**. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד. **בר' פר' נ** תנא אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, ולא שני מלאכים עושים שליחות אחת,

טט - לפי דרך ההסבר של אור החיים בתורה בכלל, הקב"ה מנהיג את העולם ע"פ התורה ודרכי דרישתה בכלל זה. לכן גם כאן בבנין אב מלאך יוצא בשליחות אחת ואם נראה כשתיים זה מפני שזה חלק נוסף בשליחות, ולא שני מלאכים עושים שליחות אחת.

בראשית וירא יט,כז: וישכם אברהם בבקר אל-המקום אשר-עמד שם את-פני ה':

בבקר – אתנח, מגביל כמו שנדרש **בבלי יומא כחא** שהקב"ה רצה שלא יראו במפלתה של סדום ... וכן לא רצה שאברהם יהיה נמי שליח מצוה כי לא חפץ הקב"ה שישא בעדם רנה ותפלה:

פני ה' – שם הוי"ה הוא ענין של רחמים אבל פני ה' מפורש ב-(י' אח"כ ז,י) ... ונתתי פני בנפש האכלת את-הדם והכרתי אתה מקרב עמה:

רש"י ... **ונתתי פני** - פנאי שלי, פונה אני **מכל עסקי** להרע לכם (ראה תו"כ בחוקתי פרשתא ב פרק ד, ד). **ונתתי פני רש"י** – משיאיראש' בלעז כעסיי. **את-פני** – מקף מלמד על שלבים בבקשות א"א להמתקת מידת הדין, מרכא, מלמד רבוי שלבי בית דין של מעלה שא"א פנה אליהם במטרה ה' – סלוק, להגביל את **פני** היינו להגביל את מידת הדין.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני מטעם ה' (כ) כי במצוותך האמתית – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה כבעל-פה, התשע"ט; **הפצית ההשערות**, **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים ספרים תפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא פשטא; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מוציא; **מחלק**, **ממעט**, **לא ממש**; **טפחא** = טרשא – שני משמעות, רבוי משמעות; **מרכא טפחא** – קב' שששויה לגדול, ויתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקא** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק ככעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מוציאה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מוציאה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.3 בראשית וירא יהא

בראשית וירא יהא:

וְאֶקְחָהּ פֶּת־לָחֶם וְסַעְדוּ וְסַעְדוּ לְבָכֶם אֶתֶר תַּעֲבְרוּ כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עֲבָדְכֶם וַיֵּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה פֶּאֶשֶׁר דְּבַרְתָּ:

וְסַעְדוּ לְבָכֶם אֶתֶר תַּעֲבְרוּ - מהפך פשטא מונח זקא-קטן

בבלי נדרים לז, ב ... מ"ט לא אמר שכר פיסוק טעמים? קסבר: (שכר) פיסוק טעמים דאורייתא הוא, דא"ר איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב, מ"ד: +נחמיה ח+ ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא? ויקראו בספר תורת האלהים - זה מקרא, מפורש - זה תרגום, ושום שכל - אלו הפסוקים, ויבינו במקרא - זה פיסוק טעמים, ואמרי לה: אלו המסורות. אמר רבי יצחק: מקרא סופרים, **ועיטור סופרים**, וקריין ולא כתיבין, וכתיבין ולא קריין - הלכה למשה מסיני. מקרא סופרים: ארץ, שמים, מצרים. מלך ונוסף ע"פ דברי מורו של הר"ן על **עיטור סופרים**: **(בר' וירא יהא)**, **אתר תעברו**, **(בר' ח"ש כד, ו)** **אתר תלך**, **(במ' מטות לא, ב)** **אתר תאסף**

(תה' סח, ו) **קדמו שרים אתר נגגים (תה' לו, ז)** **צדקתהו קהררי-אל.**

רש"י מסכת נדרים לז, ב הלכה למשה מסיני - דנקראין הכי. **עיטור סופרים אתר תעברו** - ולא כתיב תעבורו אחר, והיינו עיטור שמעטין הדיבור דהכי משמע יפה. (טט - שינה סדר המלים ליופי הקריאה)

(תה' סח, ו) **קדמו שרים אתר נגגים** - ולא כתיב אחר נוגגים קדמו שרים **(תה' לו, ז)** **צדקתהו קהררי-אל** - ולא כתיב כהררי אל צדקתך, דהכי מסתבר טפי ובדוקא משתעי.

ר"ן מסכת נדרים לז, ב **עטור סופרים אתר תעברו** אחר תלכו אחר תאסף קדמו שרים אחר נוגגים - כל הני אחר מיותרין הן ואינן אלא לתפארת הלשון דהוה ליה למכתב **סעדו לבכם ותעבורו** תסגר שבעת ימים ותאסף קדמו שרים נוגגים אלא שנכתבו לתפארת הלשון.

צדקת כהררי אל - הוה ליה למכתב צדקתך הררי אל כדכתיב משפטך תהום רבה לומר שההרים הרמים כלומר המלאכים צריכין לצדקת השם אלא שכתב כהררי אל לתפארת הלשון **ובדברי מורי ראיתי דעטור סופרים** היינו שכותבין טעם מפסיק באחר כי היכי דלישתמע (טט - כדי שיהיה במשמעות) אח"כ תלך ואח"כ תעבורו ואחר כן תאסף קדמו שרים ואח"כ נוגגים צדקתך כהררי נפסק בטעם כהררי ממת אל לומר שמלת אל הפוכה כאילו היה בתחלת הפסוק ופירוש אל צדקתך נגלית כהרים שהם גלויים ואלמלא ההפסק היה במשמע אחר שתלכו אחר שתעבורו (טט - ע"פ שפת"ח אחר כך תסעדו) אחר שתאסף קדמו שרים אחר הנוגגים שהנוגגים קדמו להם צדקתך כהרים של אל וקרי ליה עטור סופרים (טט - חלוף סדר המלים) משום דמעטרי לה למילתא בטעם הקריאה (טט - מנעים את הקריאה).

ר"ן ... אחר תעבורו אחר בטעם מפסיק ... וקרי ליה עיטור סופרים משום דמעטרי לה למילתא בטעם הקריאה :

בגירסת הכתר **אתר תעברו** - מונח זקא-קטן, אולי לר"ן הייתה גירסא **אחר-תעברו** - מקף זקא-קטן ואז יובן טעם מפסיק ב-**אחר** או הכוונה לתבנית הטעמים של **וְסַעְדוּ לְבָכֶם** - מהפך פשטא המהוה עצירה חזקה יותר מאשר רק טעם פשטא, ואז משמע הכתוב **וְסַעְדוּ לְבָכֶם אתר תעברו** סעדו ואח"כ תעברו למקום שהתכוונתם להגיע אליו לכתחילה.

או כהצעת חיצוי כהן מכולל נתיבות צבי, שיש המנגנים טעם מונח לפני זקא-קטן בהארכה הנשמעת כשתי פעימות ולכן הוא נשמע כמפסיק.

רש"י (ה) וְסַעְדוּ לְבָכֶם - בתורה בנביאים ובכתובים מצינו, דפתא מזוניתא דלכא. בתורה: **וסעדו לבכם**. בנביאים: **"סעד לבך פת לחם" (ש' יט, ה)**. בכתובים: **"ולחם לבב אנוש יסעד" (תה' קד, טו)**.

בבלי ברכות לה, ב ... ואמר רב הונא: באומר כל הון עלי; אלמא משחא זיין! - אלא: **חמרא סעיד**, ומשחא לא סעיד. - וחמרא מי סעיד? והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי! - טובא גריר, **פורתא סעיד**.

בבלי ברכות לה, ב ... ומי סעיד כלל? והכתיב: (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד, חמרא לא סעיד! - אלא: חמרא אית ביה תרתי - סעיד ומשמח, נהמא - מסעד סעיד, שמוחי לא משמח. אי הכי (אם היין סעיד, היינו מזין אז שגם עליו) נברך עליה שלש ברכות (ברכת המזון)! לא קבעי אינשי סעודתייהו עלויה.

בבלי ברכות לה, ב ... אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: אי קבע עלויה (על היין) סעודתיה מאי? אמר ליה: לכשיבא אליהו ויאמר אי הויה קביעותא, השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם.

וְאֶקְחָהּ פֶּת־לָחֶם וְסַעְדוּ וְסַעְדוּ לְבָכֶם אֶתֶר תַּעֲבְרוּ - קדמא ואולא כעין כלל מלמד, **וְסַעְדוּ לְבָכֶם אתר תעברו** - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט.

וְאֶקְחָהּ פֶּת־לָחֶם - קדמא ואולא כעין כלל מלמד על לחם, **פֶּת־לָחֶם** - מקף, ענין בעל מספר מצבים, (א) לחם במובנו המקובל עיסה מקמה או סולת מהמשת מיני דגן בלולה במים ואפויה בתנור, מינימום סועד - כביצה?, ולברכת המזון כזית. (ב) פת הבאה בכיסנין ועוד שני מצבים שבשיעור מתאים ברכת המזון. (ג) מצה - לחם עוני ומזה תמיכה שהדבר ארע בפסח (בנוסף על הידיעה מאפיית מצות ע"י לוט למלאכים באותו ערב) (ב) ו(ג) בהסבר תורת המקף יהיה דבר המחליש את החשיבות של לחם. (ד) אברהם התכווין ללחם - מצה, אבל לא הביא לחם כי העיסה נטמאה כי שרה פירסה נידה.

וְסַעְדוּ לְבָכֶם אתר תעברו - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, שתי דרשות ולפחות אחת מהן יוצאת מפשט המקרא, ו/או שני מצבים (זקא-קטן) ועוד אפשרות למצב ביניים או ספק (מונח).

תעברו - זקא-קטן בתפקיד שתי דרשות. דרשה (א) מלמד על מספר מצבי מאפה בפת-לחם ומוזנות שסועדים הלב (מזינים) ולכן קובעים עליהם סעודה ומברכים עליהם שלוש ברכות (היינו ברכת המזון) וגם כאשר הפת מועטת או המזונות בשיעור המינימלי המחייב לברכת המזון, לעומת אוכל אחר שאינו בבחינת סועד אלא משיבוע (ממלא)

דרשה (ב) **וְסַעְדוּ לְבָכֶם** - מהפך פשטא, סיימת סעודה שקבעת על פת-לחם או מזונות שנאפו בתנור, עצור לפני היציאה, ברך ברכת המזון,

וטעם מונח של מלת **אתר** שבתבנית **אתר תעברו** - מונח זקא-קטן, עשוי לרמז למצב ביניים או ספק. (א) הוא דעת יחיד (רב אלישיב) האומר שגם על תבשיל (מעשה קדרה) שאח"כ נאפה (מעשה תנור) כמו קיגל אטריות, ואכל ממנו כשיעור אכילת מזונות יברך ברכת המזון. (ב) האם אפשר לקבוע סעודה על יין שלפי **בבלי ברכות לה, ב** הוא קצת סעיד (מזין) וגם משמח ולברך שלוש ברכות (ברכת המזון).

בבלי פסחים קח, א ... תלמיד אצל רבו מאי? תא שמע, (אמר) { מסורת הש"ס: [דאמר] } אביי: כי הוינן בי מר (בית מורנו) זגינן אבירכי דהודי (רש"י: נשענין כל אחד על ברכי חבריו (וזאת הסיבה)), כי אתינן לבי רב יוסף, אמר לן: לא צריכתו, מורא רבך כמורא שמים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמתי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התעטו; **הפצות ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = **סוף-ספוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = **מאריך**, רבוי; **דקא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = **טפחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דקא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף-רב-מצב** של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונה רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקוש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנא** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

מיתיבי: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמיד אצל רבו ! - כי תניא ההיא - בשוליא דנגרי.
זרע יצחק פסחים קח,א פרק עשירי

בד"ה בפני רבו וכו' שזלמדו תורה וכו' עכ"ל תוספות בשור שנגח ד' וה' דף מ"א ע"ב ד"ה לרבות] כתבו דהא דדרשין את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח מיירי ברבו מובהק כדתנן מורא רבך וכו'. מדבריהם נראה דלא הוה מורא רבו למורא שמים אלא ברבו מובהק א"כ הכא דאמרין דטעמא דתלמיד בפני רבו אינו צריך הסיבה משום דמורא רבך וכו' ופ' רשב"ם דכתיב את ה' אלהיך תירא וכו' לא מיירי אלא ברבו מובהק אבל שאינו מובהק צריך הסיבה בפניו, וכן היא דעת הרמב"ם בהלכות ת"ת פ"ה [הלכה ר' וט'] ע"ש,

הסיבת תלמיד בפני רבו המובהק, אפשר כי המקראות הבאות הם אסמכתא להלכה זאת, אם המלאכים היו בבחינת בית דין לגיור (ראה יח,א) אז אברהם אבינו הוא כעין תלמיד שלמד מהם הלכות גיור אז בתחום זה הם מורו המובהק ולכן לא יסב עמהם. ואם המלאכים לא היו בבחינת רבו המובהק של אברהם אבינו אז נהג במידת חסידות בהכנסת אורחים, ללמד מה הנוהג ברבו המובהק...
(בר' וירא יח,ה) ויסערו לביכם אתר תעברו - ס"ת ומר"ו עולה מור"ו = רב"ו עולה עם הכולל אה"ר
(בר' וירא יח,ה) והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: אברהם אבינו ממש את המלאכים כתלמיד לפני מור"ו - רב"ו

בראשית וירא יח,ו: וימחר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לנשי נעשי ענות:
בראשית וירא יח,ב: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא ויגרוץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה:
זוהר - מדרש הנעלם כרך א (בראשית) פרשת וירא דף ק עמוד א

דאמר ר' יוחנן כשפירש הקב"ה הקרבנות אמר משה רבונו של עולם תינח בזמן שהיו ישראל על אדמתם, כיון שיגלו מעל אדמתם מה יעשו אמר לו: משה יעסקו בתורה ואני מוחל להם בשבילי, יותר מכל הקרבנות שבעולם שנאמר **(וי צו ז,ז) זאת התורה לעלה למנחה** וגו' כלומר זאת התורה בשביל עולה בשביל מנחה בשביל חטאת בשביל אשם,
ויקרא צו ז,ז: זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים:

למלוואים – קדמא זקף-קטן במלה אחת, כעין מוקדם והוא מאוחר בענין (א) ב-שמות תצוה מוזכרים קרבנות המילואים לפני כל הקרבנות, כי הם מילואים (לחינוך הטהורים) לפני חנוכת המשכן ובפועל בוצעו ב-ויקרא צו. (ב) בויקרא צו המילואים מצוינים אחרונים אפשר כמשל שלימוד התורה בזמן הגלות הוא מילואים - ממלא מקום הקרבנות. הערת ר' דוד מקלב מכולל נתיבות צבי **ולזבח השלמים** – טפחא סלוק, השלמים – האדם השלם, כמו **(בר' וישלח לג,יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם רש"י (יח) שלם - שלם בגופו, שלם בממונו: נתרפא מצלעותו, ולא חסר כלום מכל אותו דורו. שלם בתורתו (שבת לג,ב):** ועתה אמירת הקרבנות בתפלה עושה שלמות במקום זבח.

א"ר כרוספדאי האי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניינא דקרבנות ותקרותא ויכוון בהו ברית כרותה הוא דאינון מלאכיא דמזכרין חוביה לאבאשא ליה דלא יכלין למעבד ליה אלמלא טיבו, ומאן יוכח האי פרשתא יוכח דכיון דאמר **(בר' וירא יח,ב) והנה שלשה אנשים נצבים עליו** מהו עליו לעיין בדיניה כיון **(דף ק עמוד ב)** דחמא נשמתא דצדיקיא כך מה כתיב **(בר' וירא יח,ג) וימחר אברהם האהלה** וגו' מהו האהלה בית המדרש (דוד מקלב: נשמת צדיק בו כי ממהר לבית המדרש, כמו שדוד בקש **(תה' כז,ד) שבתתי בביית-ה'** אבל בבחינת **ולבקר בתיכילו**: בהרגשה של ארעיות, כדי שימהר לבית המדרש שוב ושוב) ומהו אומר **מהרי שלש סאים** ענין הקרבנות ונשמתא מתכוונת בהו (ומכוון בהזכרת הקרבנות) הדא הוא דכתיב ואל הבקר רץ אברהם וכדין נייחא להו ולא יכלין לאבאשא ליה (נח להם הדבר ולא מבאשים אותו), ר' פנחס פתח קרא דכתיב **(במ' קרח יז,יא,ב)** והנה החל הנגף בעם וכתיב ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וגו' וכתיב ותעצר המגפה כתיב הכא **(במ' קרח יז,יא,ב) מהר** וכתיב התם **(בר' וירא יח,ג) מהרי שלש סאים** מה להלן **קרבן לאשתזבא** (להצלה) **אף כאן קרבן לאשתזבא** (להצלה), **מהרי שלש סאים** – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר, מה להלן **(במ' קרח יז,יא,ב)** קרבן לאשתזבא (להצלה) אף כאן **(בר' וירא יח,ו)** קרבן לאשתזבא,

זוהר - מדרש הנעלם כרך א (בראשית) פרשת וירא דף קא עמוד ב
א"ר יהודה לא די להם לצדיקים שמבטלין את הגזירה אלא לאחר כן שמברכיין להם תדע לך שכן הוא דכיון שהנשמה אומרת לגוף **מהרי שלש סאים** וגו' **וכל אותו הענין ומבטל את הדין** מה כתיב **(בר' וירא יח,ג) ויאמר שוב אשוב אליך פעת חנה** הרי ברכה כיון שרואים אותה המלאכים שזה לקח עצה לנפשו מה עושים הולכים אצל הרשעים לעיין בדינים ולעשות בהם משפט הדא הוא דכתיב ויקומו משם האנשים ויישקפו על פני סרום למקום הרשעים לעשות בהם משפט ה"ה דאמר רבי יהודה כך דרכו של צדיק כיון שרואה שמעיינין בדינו אינו מתאחר לשוב ולהתפלל ולהקריב (על) חלבו ודמו לפני צורו עד שמסתלקין בעלי הדין **מהרי שלש סאים** – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר, דרשת הזוהר מהכתוב הזה הוא הזכרת קרבנות בכוונה וכל אותו הענין מבטל את הדין, מציל את האומר, מברכו, מעביר את הדין לרשעים.

ספר חסידים (מרגליות) ברית עולם ושומר הברית סימן קלה
ואברהם אמר **מהרי שלש סאים** סתם והמנהג דכשאומר סתם סאים **כונתו מקמח** דהוא רגיל דאי כונתו לעשות מסולת היה לו לומר **שלש סאה סלת** אלא ודאי כונת אברהם באומר שלש סאים סתם הוא קמח, ושרה השיבה **קמח סלת** כונתה ממה שאמרה סאים נראה **קמח** אבל אני עושה **סלת** ומדאצטריך קרא לפרש **צדקת שרה** מוכח דבעלמא אשה עיניה צרה.
וזה פירש הרב כלי יקר משא"ל כלה שענינה יפות אין כל גופה צריך בדיקה דהאשה עיניה צרה באורחים וזו המדה פרוחה בכלוהו נשי וכשהכלה עיניה יפות, רוצה לומר שהיא נדיבה וטובת עין א"כ היא מוצאת מרוב הנשים ולזה אין כל גופה צריך בדיקה דמאי דהוה בכלוהו נשי ליתא בדידה כ"ש שאר מדות.
מהרי שלש סאים – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר, **ספר חסידים** דורש משרה הצדקת שענינה יפות באורחים שלא כדרך הנשים, אל כלה (ש)עיניה יפות, רוצה לומר שהיא נדיבה וטובת עין א"כ היא מוצאת מרוב הנשים ולזה אין כל גופה צריך בדיקה דמאי דהוה בכלוהו נשי ליתא בדידה כ"ש שאר מדות.

שלש סאים - זה שיעור איפה, ובו עשר יחידות עומר, והעומר עשירית האיפה הוא. משלוש סאין אפו מצות תודה משלושה סוגים, כל סוג עשר מצות מסאה סולת. אמנם המדרש אומר כי לכל אורה רצו לאפות שלוש סאין עוגות, אך גם פשוטו של מקרא מתקיים. אפשר כי

ב"ה טוב טעם ודעת למדני מטוד"כ כי במצוותך האמנית – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפצית ההשערות: אתנה, סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מקף פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרוא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף-רב-מצב** של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשייף** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

זה רמז למצות תודה לעתיד לבוא במשכן ובמקדש הגלמים בויקרא.

בראשית וירא יחגי, יד: [יג] וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָהָם לְמַעַן זֶה צָחָקָה שָׂרָה לְאַמֵּר הָאֵף אֲמַנָּם אֶלְדֵּי נַאֲנֵי נִקְנָתִי:

בבלי נדה עב,ב ... ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני. רמז לכך נמצא בפסוק וכן רמז לקביעת קביעות וסת. הפסוק מלמד מסיפור מעשה בשרה אמנו אל הלכות נדה וזיבה, ובהן ארבע מיני עונות באשה, נשים שדיין שעתן, חישוב ימי זיבה.

זה – תלישא-קטנה ... **אֲמַנָּם** – תביר, תבנית העשויה לרמז לחישוב חשבונות

צָחָקָה שָׂרָה – קדמא ואולא, כעין כלל מלמד, **לְאַמֵּר** – רביע, ארבע מיני עונות (וסתות היינו זמנים בין תחילות וסת) באשה.

הָאֵף אֲמַנָּם אֶלְדֵּי – מרכא תביר טפחא, דרשת עונות הפלגה בינונית הפלגה מינימלית **נַאֲנֵי נִקְנָתִי** – מרכא סלוק.

לְמַעַן זֶה – מונח תלישא-קטנה, כעין שתי תלישא-קטנה, כעין שני שיעורין, אחד המרמז מלת ז"ה – גי' י"ב, אפשר ע"פ **שפת"ח** שתלד שרה לשניים עשר חדש אחרי שתקבע וסת הפלגה שלושה חדשים, והדרשה ע"פ תבניות הטעמים מלמדת על וסת הפלגה בינונית של 29 יום ועל וסת הפלגה מינימלית של 18 יום. וסת הפלגה של 18 יום מרמזת אל ההלכה למשה מסיני של מחזור ובו שבעה ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה הנלמד בבבלי נדה עב,ב.

צָחָקָה שָׂרָה – קדמא ואולא, כעין כלל מלמד,

לְאַמֵּר – רביע, ארבע מיני עונות (וסתות היינו זמנים בין תחילות וסת) באשה, או קביעת וסת ע"י ארבע ראיות, כי רק ברביעית נודע למפרע שקבעה קביעות של השלוש העונות הקודמות.

שיעורי קביעת וסת לרוב הנשים:

(א) וסת הגוף – בסימנים שונים, (ב) (ג) וסת הימים (וסת החדש ווסת הפלגות), עונה בינונית היא בעצם וסת הפלגות (30 יום לראייתה).

(ד) סתות אחרות הן: וסת הגוף והימים, וסת הדילוג, וסת ע"י מעשה, וסת לא קבועה. שלרובי סוגיהן יש רמז בטעם מרכא בתפקיד רבוי במלת **נַאֲנֵי**, או רבוי מצבי סלוק דמים **נִקְנָתִי** – סלוק, מגביל לגבי קביעת מחזור ראייה. אפשר כי מרמז לאמר במסכת נדה: ארבע נשים דיין שעתן וכאשר ראוות צריכות ארבע עונות (ראיות) כדי לקבוע וסתן, כי הן היו מסולקות דמים (קטנה שלא ראתה, זקנה שפסקה מלראות, מינקת ועוד), וכאן מלמד מאשה זקנה אל האחרות. וסת החדש ווסת הגוף נקבעות ע"י שלוש ראיות, וסת הפלגות נקבעת ע"י ארבע ראיות.

הָאֵף אֲמַנָּם אֶלְדֵּי – מרכא תביר טפחא, קבוצת פרטים הקשורים לנושא ואשר חלים עליכם הלכות שונות או באופנים שונים, או שלא חייבים להתקיים ביחד.

א' אפשר שכאן שיעור לידה לילד בר קיימא לתשעה חדשים, או שיעור לידה לשבעה חדשים מקוטעים **ע"פ מדרש רבה פר' נגו** על **בראשית וירא כא,ב**, רבי יודן ור' חמא, רבי יודן אמר לט' חדשים נולד שלא יהיו אומרינן גרוף **מביתו של אבימלך**, רבי חמא אמר לשבעה שהם תשעה מקוטעים ב' שיעורי קביעת וסת לרוב הנשים:

וסת הגוף, וסת הימים (וסת החדש ווסת הפלגות), עונה בינונית היא בעצם וסת הפלגות (30 יום לראייתה), ולדעת קצת פוסקים עונה בינונית היא וסת החדש.

וסתות אחרות הן: וסת הגוף והימים, וסת הדילוג, וסת ע"י מעשה, וסת לא קבועה.

וסת החדש ווסת הגוף נקבעות ע"י שלוש ראיות, וסת הפלגות נקבעת ע"י ארבע ראיות.

ב'א' **הָאֵף** – מרכא (כעין מאריך זמן), גי' עם הכולל 87 יום. וסת עונה בינונית של שלוש תקופות בנות 29 יום לקביעת וסת הימים ויום השלושים נמנה פעמיים (כסוף העונה הקודמת וכתחילת העונה החדשה). בפעם השלישית יום השלושים הוא בעצם יום 88. ויש לתרץ שאם ראתה רק שלוש פעמים בקביעות והתקלקלה הקביעות בפעם הרביעית אז יש התחשבות ביום השלושים השלישי. אבל הממשיכה בקביעותה אז זה באמת רק 87 יום. (בעזרת הרב ברוס).

ב'ב' **אֶלְדֵּי** – טפחא (כעין מקצר זמן), גי' עם הכולל 36 יום. וסת הפלגה מינימלית של 18 יום, כאשר אות א' ממלת **אֶלְדֵּי** מרמז לעונה אחת שכבר עברה, ומעתה עוברות עוד שתי עונות של 18 יום, כסה"כ 36 יום. 18 יום הם שבעת ימי נדה המפורשים ב-(ויקרא מצורע), וי"א ימי זיבה הנדרשים במסכת נדה עב,ב. מתקבלת קביעת וסת לשלוש תקופות שוות מינימליות

ב'ג' **אֶלְדֵּי** – כעין נוטריקון א' = **אקבע** וסת ימים כגון וסת הפלגות של עונה של ל' = **שלושים יום** צריכה ד' = **ארבע ראיות** ג'א' בדרך דרש לא הלכתי **אֲמַנָּם** – תביר, גי' 131, להודיע לשרה כי מה הפלא, יוכבד תלד בגיל 130

בראשית וירא יח,טו: וַתִּכְחַשׂ שָׂרָה וְלֹא צָחָקָהּ כִּי יִרְאֶהָ וַיֹּאמֶר וְלֹא כִי צָחָקָהּ:

רש"י (טו) כי יראה... כי צחקת - הראשון משמש לשון 'דהא', שהוא נתן טעם לדבר: **ותכחש שרה לפי שיראה**; והשני משמש לשון 'אלא': **ויאמר לא כדבריהך הוא, אלא צחקת**; שאמרו רבותינו (**ר"ה ג,א**): 'כי' משמש ארבע לשונות: אי, דילמא, אלא, דהא.

רמב"ן ... וראוי שנאמר עוד, כי אברהם לא גלה לה הנאמר לו מתחלה "אבל שרה אשתך יולדת לך בן" (**בר' יז,ג**), אולי המתין עד שלות השם אליה הבשורה ביום מחור, כי ידע **כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים** (**עמ' ג,ז**), וגו' **תורה שלמה. ירושלמי סוטה פרק פ"ז ה"א** ר' יוחנן בשם ר' אבהו **לא מציינו שדיבר המקום עם אישה אלא עם שרה בלבד וכו' אמר ר' בירי כמה כירכורו כירכוריה הקב"ה מתאוה לשמוע שיחתן של צדקניות ויאמר לא כי צחקת.**

ט – אפשר לתרץ כי הפסק בין המלים **כִּי יִרְאֶהָ** בא להפריד בין אותיות אהו"י. בנוסף לכך ההסבר שמובא ע"י **תורה שלמה** מתאים להסבר של תבנית של כעין רבוי למטרה אחת. אמנם ב-**תורה שלמה** מיוחסת השתדלות הקב"ה לשמוע שיחתן של צדקניות לסיפא הקרא **וַיֹּאמֶר וְלֹא כִי צָחָקָהּ**: אבל אפשר שהקרא **כִּי יִרְאֶהָ וַיֹּאמֶר** מונח פסק אתנח מרכא פסק הוא תבנית המורכבת מכעין רבוי למטרה אחת וכעין מידה (י"א מל"ב מידות) סדור שנחלק, וביחד משמשים כמבוא לקרא האחרון **וְלֹא כִי צָחָקָהּ** להודיע רבוי כירכורים עבור המטרה האחת לשמוע שיחתן של צדקניות, כאן משפט אחד בלבד.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוד"ל) כי במצוותך האמנית – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תמצית ההשערות**, **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונה** – רבי; **מקף** פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרשא – שנוי משמעות, רבי מתפשט; **מרכא** טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, I; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא** ו**אולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.4 בראשית וירא יח,א (התשע"ה)

בראשית וירא יח,א: וְאַבְרָהָם הָיָה לְנוֹי יְהוָה לְנוֹי יְהוָה וְעֵצוֹם וְנִבְרָכוּ-בּוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ:

בבלי חולין צבא, ... וכן הוא אומר (**משלי ז'**) צרור הכסף לקח בידו, חומר שעורים ולתך שעורים – אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם, ואיני יודע אם שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ואם שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן, כשהוא אומר: (**זכריה ז"א**) ואקחה שלשים כסף ואשליך אותו בית ה' אל היוצר, הוי אומר – שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן; אמר אב"י: ורובייהו משתכחי בכי כנישאת דתותי אפתא;

ירושלמי עבודה זרה פ"ב ה"א (דף מ טור ג) ... רב הושעיה אמ' ולמה לי נן פרתין לה דברי הכל כיי דמר רב הונא בשם רב וישקלו את שקלי שלשי' כסף אילו שלשים מצות שעתידין בני נח לקבל עליהן ורבנן אמרי אילו שלשים צדיקים שאין העולם חסר מהן דמר רבי נחמן בשם רבי מנא אין העולם יכול להיות פחות משלשים צדיקים כאבינו אברהם ומה טעם **וְאַבְרָהָם** היה (טט בקרא **הָיָה** **וְנִבְרָכוּ-בּוֹ** יהי"ה מיניין שלשים פעמים שרובן בבבל ומיעוטן בארץ ישראל פעמים שרובן בארץ ישראל ומיעוטן בבבל סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ

וְאַבְרָהָם – קדמא זקף-קטן בתיבה אחת, כעין מידה (ל"א מל"ב מידות) מוקדם והוא מאוחר בענין **הָיָה** – דרגא מושך תכונת **הָיָה** המאוחר אל אברהם המוקדם, שלושים צדיקים כאבינו אברהם **וְנִבְרָכוּ-בּוֹ** – תביר מחלק המיניין כלשון הירושלמי יהי"ה מיניין שלשים פעמים שרובן בבבל ומיעוטן בארץ ישראל פעמים שרובן בארץ ישראל ומיעוטן בבבל סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ

הָיָה לְנוֹי יְהוָה לְנוֹי יְהוָה – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים קשורים לנושא ועל כל אחד חל אותו ענין או הלכה. כאן אילו שלשים מצות שעתידין בני נח לקבל עליהן ורבנן אמרי אילו שלשים צדיקים שאין העולם חסר מהן כדוגמת אברהם. **וְנִבְרָכוּ-בּוֹ** – תביר מחלק בין מצב העולם כאשר רוב הצדיקים ארץ-ישראל ובין מצב העולם כאשר רוב הצדיקים בבבל. **וְעֵצוֹם** – אתנה, מגביל הסימן טוב לעולם כי כאשר רובן של הצדיקים בארץ ישראל סימן יפה לעולם כי ישראל **נוֹי יְהוָה לְנוֹי יְהוָה** ומעוצמתו מתברך העולם כחלק השני בפסוק. אבל כאשר רובן של הצדיקים בבבל סימן פחות יפה לעולם כי כנראה רוב ישראל בגלות ונגרע מ-**נוֹי יְהוָה לְנוֹי יְהוָה** ולכן נגרע מהברכה לעולם.

וְנִבְרָכוּ-בּוֹ : – קדמא זקף-קטן במלים מחוברות במקף, כעין מידה (ל"א מל"ב מידות) מוקדם שהוא מאוחר, כשם שאברהם המוקדם הביא ברכה לעולם, כך הצדיקים הבאים אחריו מביאים ברכה לעולם. **כָּל גּוֹי הָאָרֶץ** – טפחא מרכא סלוק, מגביל ללמד שלא כל גויי הארץ מתברכים, מי לא מתברך? **כָּל** – טפחא בתפקיד רבי, **גוֹיֵי** – מרכא בתפקיד רבי, **הָאָרֶץ** – סלוק כמגביל, סה"כ רבי רבוי מיעוט, אם אפשר לסדרו רבוי מיעוט רבוי, אז רק אחד נגרע אולי עמלק.

בראשית וירא יח,כ: וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקֵת סְדוֹם וְעַמּוֹרָה כִּי-רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:

משנה מסכת סנהדרין פ"י,מ"ג ... אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (**בר' לז יג**) **וְאֲנֹשֵׁי סְדוֹם וְחַטָּאִים לֹהֲ מְאֹד:** רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא אבל עומדין בדין רבי נחמיה אומר אלו (דור המבול) ואלו (אנשי סדום) אין עומדין בדין שנאמר (**תהלים א,ה**) **עַל-גִּן** – לא-תקמו רשעים **בְּמִשְׁפַּט חַטָּאִים בְּעֵצַת צְדִיקִים:** על-גִּן – לא-תקמו רשעים **בְּמִשְׁפַּט** זה דור המבול **חַטָּאִים בְּעֵצַת צְדִיקִים** אלו אנשי סדום **אֲמָרוּ לוֹ** (חולקים עליו מעט) אינם עומדים בעדת צדיקים אבל עומדין בעדת רשעים (אנשי סדום דומים לדור המבול) **וְנִבְרָכוּ-בּוֹ** **מַסְכַּת סְנֵהֲדִין (צוקרמאנדל) פ"ג,ה"ח** אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיינין לעולם הבא שני (**בר' לז יג**) **וְאֲנֹשֵׁי סְדוֹם וְחַטָּאִים** בעולם הזה, **לֹהֲ מְאֹד** בעולם הבא דבר אחר רעים איש על חבירו וחטאים בגילוי עריות ליי"י בעבודה זרה מאד **בשפירות דמים**: (בעבירות אלו דומים לדור המבול הקודמים להם). **וְחַטָּאתָם** – קדמא זקף-קטן במלה אחת, כעין מידה מוקדם שהוא מאוחר בענין, חטאת אנשי סדום (המאוחר בענין) כחטאת דור המבול (המוקדם בענין)

תורת חיים מסכת סנהדרין דף קח עמוד א ... (תהלים א,ה) על-גִּן – לא-תקמו רשעים **בְּמִשְׁפַּט** זה דור המבול. בבראשית רבה פרשה כ"ו מפרש רישא דקרא בנח ודורותיו דאיתא התם אשרי האיש זה נח ונראה דלכך כתיב האיש בה"א רמז לנח איש צדיק אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים וגו' רבי נחמיה אומר בדור המבול ובדור הפלגה כי אם בתורת ה' חפצו וכו' ולכן מפרש ר' נחמיה סיפא דקרא נמי בדור המבול מיהו קשה דקאמר וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום מה ענין אנשי סדום לאנשי דור המבול דאסמכיניה קרא להדדי. ונראה משום דתרווייהו דמיין להדדי (ששני אלו דומים זה לזה בדברים אחדים) בכמה מילי דכשם שדור המבול לא נתגאו אלא בשביל רוב טובה שהשפיע להן הקדוש ברוך הוא כדאמר בש"ס בסמוך כך אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל רוב טובה שהשפיע להן הקדוש ברוך הוא כדתיני לקמן. וכשם שדור המבול קלקלו ברבה שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם כדאמר בש"ס כך אנשי סדום קלקלו ברבה שנאמר ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה. וכי היכי דדור המבול היו גוזלין זה את זה פחות פחות משהו פרוטה בכדי שלא יכול להוציא ממנו בדין כדאיתא בבראשית רבה א"ר חנינא כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן מוציא קופתו מלאה תורמוסים היה זה בא ונטול פחות משהו פרוטה וזה בא ונטול פחות משהו פרוטה עד מקום שאינו יכול להוציא ממנו בדין א"ל הקדוש ברוך הוא כו' כך עשו נמי אנשי סדום כדאיתא לקמן דהוה שדי תומי או שמכי אתי כל חד וחד שקול חזא א"ל אנא חזא שקלי ולפי שעובד כוכבים נהרג אפילו על פחות משהו פרוטה כדאיתא בפרק ארבע מיתות והמוכר לא הוה אפירי ליה לתבוע את כל החוטפים וגם הדיינין לא היו נוקקין לדון על כך נמצא שהיה חסר מוכאן ולכן נענשו וכשם שדור המבול חטאו בפרט וגזל כך אנשי סדום כדאמר לקמן שדום רעים וחטאים רעים בגופם הדיינו עריות וחטאים בממונם דהיינו גזל ועונשם נמי שוה היה כדאיתא במדרש רבה פ' וירא שמענו בדור המבול שנידונו במים והסדומים שנידונו באש מנין ליתן האמור של זה בזה ת"ל רבה רבה לגזירה שוה. ובסדום כתיב גפרית ואש וכן בדור המבול דכתיב עצי גופר על שם גפרית שנמחו בו ובשניהם נענשו כולן אפילו יונקי שדים. ולכן פירש"י ז"ל בפרשת וירא גבי סדום דלא בקש אברהם על פחות מעשרה אמר דור המבול שמנה היו נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם וכן איתא במדרש רבה משום דמיין להדדי כדפי' ולהכי אסמכיניהו קרא.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני מטוד"ל) כי במצוותך האמנית – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הפצת התשערו**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסריים ותפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מקף** פשוט – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבי**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף-רב-מצב** של המוטעם, ב"כ מצב אחד נדרש; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) **דרוש בפסוק** כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלשא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלשא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

וְחִטָּאתָם – קדמא זקף-קטן במלה אחת, כעין מידה מוקדם שהוא מאוחר בענין, כבר צברו חטאות אבל יש לאחזר גזרת עונש עד לאחר עיון בענינם. ככתב **צרוור המור בראשית פרשת וירא** ... אף על פי ש-**וְחִטָּאתָם** **כִּי כִבְדָהּ** **מְאֹד** **הוּא** **רְאוּיָהּ** **לְכַלְיָהּ**. **אֲרֵרְהָּ** **וְאֲרֵרְהָּ**. כלומר ארד ואשפיל חרוני וזעפי עד שאראה סוף מעשיהם. ואראה הכצעקתה של מדת הדין הבאה אלי. לשאול דין עליה ולענות אדם בריבו. ... או לא עשו ולא הגיעו עדיין עד סוף מעשיהם ויש להם עוד תקוה לתקן מעשיהם. **שכל טוב (בובר) בראשית פרשת וירא פרק יח** (כ) **וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סָרְם וְעַמְרָה כִּי-רַבָּה**. האתנחתא לעיל ברי"ש, ומשמע כי רבה כבר, ויגיד עליו ריעו **וְחִטָּאתָם** **כִּי כִבְדָהּ** **מְאֹד**, אבל (**אסתר א,ב**) **כִּי רַבָּה הָיָה** **שֶׁהֵטַעַם** **לְרַע** **בְּכִי"ת**, משמע שגדולה היא וודאי, רק הולכת וגודלת:

בראשית וירא יח, כא: אֲרֵרְהָּ וְאֲרֵרְהָּ הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ וְפָלְהָ וְאֵם-לָא אֲרֵרְהָּ:
ת"א: (כא) **תְּגַלִּי** **כְּעַן** **וְאֵדוֹן** **הָכִי** **קְבֻלְתְּהוֹן** **דְּעֵלְת** **לְקַדְמֵי** **עֲבָדוּ** **אֲעֲבֹד** **עִמְהוֹן** **גְּמִירָא** (אם לא תִּבְיִין) **וְאֵם** **תִּבְיִין** **לָא** **אֲתַפְרַע:**
תיב"ע (כא) **אֲתַגְלִי** **כְּדוֹן** **וְאֲחֲמֵי** **הָא** **פְּקִיבְלְתָא** **דְּרִיבָה** **פְּלִטִית** **דְּעֵלְת** **קוּמוּי** **עֲבָדוּ** **גְּמִירָא** **הַיְנוּן** **תִּבְיִין** **וְאֵם** **עֲבָדִין** **תְּתוּבָא** **הָלָא** **הַיְנוּן** **קְדָמֵי** **זְכָאִין** **כְּמָא** **דְּלָא** **יִדְעִיה** **וְלָא** **אֲתַפְרַע:**
רש"י (כא) **אֲרֵרְהָּ** – לימד לדיינין שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה (בר' יא, ז). דבר אחר: **אֲרֵרְהָּ** לסוף מעשיהם: **הַכְּצַעֲקָתָהּ** של מדינה, **הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ**, וכן עומדים במרד, **פָּלְהָ** אני עושה בהם; לפיכך יש הפסק נקדת **פְּסִיק** בין **עֲשׂוּ** ל-**פָּלְהָ**, כדי להפרידים תיבה מחבירתה. רבותינו דרשו: **הַכְּצַעֲקָתָהּ** – צעקת ריבה אחת, שהרגו מיתה משונה על שנתנה מזון לעני; כך מפורש בחלק (**סנה' קט,ב**). **וְאֵם-לָא** יעמדו במרד, **אֲרֵרְהָּ** מה אעשה להם להפרע מהם בייסורין, ולא אכלה אותם. וכיוצא בו מצינו במקום אחר: "הורד עֲרִיף מעליך ואדעה מה אעשה לך" (שמ' לג,ה).
ראב"ע (כא-כג) יש אומרים (אולי ב"ר מט,ו): **הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי** – אם כן **עֲשׂוּ**, אעשה בהם **פָּלְהָ**; **וְאֵם-לָא**, **אֲרֵרְהָּ** – ארחם אתם. וכן יפרשו "וידע אלהים" (שמ' ב,כה). ועל דעתי, שהוא פירושו: **וְאֲרֵרְהָּ** אם **עֲשׂוּ** | כולם כרעה הזאת; **וְאֵם-לָא**, **אֲרֵרְהָּ** כי האמת, ש'הכל' ידע כל חלק על דרך 'כל', ולא על דרך 'חלק'.

אֲרֵרְהָּ – מקף כרב-מצב למשמע **אֲרֵרְהָּ** ע"פ תיב"ע **אֲתַגְלִי** – אתגלה נא לחקור את העובדות, וכפ' **רש"י** דבר אחר: **אֲרֵרְהָּ** לסוף מעשיהם: - חקירת פרטי מעשיהם (א) האם חייבים להעמידם לדין בדיני נפשות (ב) האם לא חייבים להעמידם לדין בדיני נפשות אם חייבים להעמידם בדיני נפשות או **וְאֲרֵרְהָּ** – זקף-קטן בתפקיד שתיים מלמד על שני עדי ראייה בדיני נפשות, כפ' **רש"י** (כא) **אֲרֵרְהָּ** – לימד לדיינין שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, ואין עד נעשה דיין ... בדיני נפשות (**בבלי ראש השנה נו,א**, **בבלי סנה' לד,ב**). **זוהר כרך א (בראשית) פרשת וירא דף קה,ב** ... **אֲרֵרְהָּ** – מקף כרב-מצב **מְדַרְגָא** **דְּרַחֲמֵי** **לְדַרְגָא** **דְּדִינָא** ...
וְאֲרֵרְהָּ – זקף-קטן בתפקיד שתיים: ראייה דא היא לאשגחא עליהון במאן דינא לון (באילו עבירות לון אותם), אשכחן **רְאוּיָהּ** **לְטַב** ואשכחן **רְאוּיָהּ** **לְבִיש**, ראייה לטב דכתיב (**שמ' ב,כה**) **וַיֵּרָא אֱלֹהִים** **אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ס**, ראייה לביש דכתיב **אֲרֵרְהָּ** **וְאֲרֵרְהָּ**

מדוגמת חקירת ה' בסדום וזהרה לב"ד לחקור ולא לסמוך על דעתם. כנדרש ב-**זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת בראשית דף כב,ב** ... א"ר ברכיה כן ראינו בכמה מקומות שנתן הקדוש ברוך הוא **אזהרה** **לאדם** להזהר ממנו אף על פי שלא היה צריך לו והכל גלוי לפניו אבל כדי לתת אזהרה לאדם הוצרך לעשות כן. ת"ח דכתיב (**בר' וירא יח, כא**) **אֲרֵרְהָּ וְאֲרֵרְהָּ הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ וְפָלְהָ** וכי לא היה גלוי לפניו שהוא צריך לדעת ולחקור אלא א"ר ברכיה מכאן **אזהרה** **לכ"ד** שאין להם להסמך על דעתם אלא יש להם לדעת ולחקור ולדרוש הענין יפה הה"ד (**דב' ראה יג,טו**) **וְדַרְשַׁת וְתַרְגְּמַת וְשִׁאלַת הַיֵּטִב** ואין לך רשות להסמך על דעתך.

הַכְּצַעֲקָתָהּ – תביר בא למעט פסיקת דיינים ע"פ עדות שמיעה אפילו זועקת כמו **הַכְּצַעֲקָתָהּ** של ריבה אחת, אלא לפסוק ע"פ עדות ראייה. **הַבָּאָה אֵלַי** – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות על כגון **הַכְּצַעֲקָתָהּ** של מדינה או ריבה אחת, עבירות אחרות וממשיכים לעמוד במרדם, קריאה עם פסק – **עֲשׂוּ וְפָלְהָ** – מונח פסק אתנה, **רש"י** **הַכְּצַעֲקָתָהּ** של מדינה, **הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ**, וכן **עומדים במרדם**, **פָּלְהָ** אני עושה בהם; לפיכך יש הפסק נקדת **פְּסִיק** בין **עֲשׂוּ** ל-**פָּלְהָ**, כדי להפרידים תיבה מחבירתה. לפי רש"י טעם פסק כקו עומד במשמע עמדו במרדם, ולכן התחייבו כליון.

אפשר והסבר דומה **מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בשלח סימן טו** ... וכן אנשי סדום נתת להם ארכה (**בר' וירא יח,כ**) **וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סָרְם וְעַמְרָה כִּי-רַבָּה וְחִטָּאתָם** **כִּי כִבְדָהּ** **מְאֹד**: (**בר' וירא יח,כא**) **אֲרֵרְהָּ וְאֲרֵרְהָּ הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ וְפָלְהָ** וגו', ולא גמרת עליהן כלייה עד שהשלימו רשתן לפניך, טט – מלת **עֲשׂוּ** | עם טעם מונח וטעם פסק לפני אתנה, מלמד על רבוי דברים המתקבצים לדבר אחד, כאן **עֲשׂוּ וְפָלְהָ** במשמע עשו הרבה רשות עד שהשלימו רשתן, וכך ה' גור עליהם כלייה.

קריאה ללא פסק – **עֲשׂוּ פָּלְהָ** – **עֲשׂוּ** לריבה אחת ששמה **פָּלְהָ** כגון המתת בת לוט בשם כלה שפרנסה עני. כמפורט ב-**מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת וירא פרק יח** ... בדקו בדברים והבינו שבתו של לוט היתה מפרנסת אותו, ומה עשו הלכו והפשיטוה וטשוה דבש, והיו הדבורים והזבובים אוכלים את הדבש ונושכין אותה עד שהמיתוה, ולכך אמר **עֲשׂוּ וְפָלְהָ**: טט – כאן אפשר כי הקריאה היא ללא פסק ומשמעותה **עֲשׂוּ** ל-**פָּלְהָ** שם בתו של לוט, אך יתכן שהקריאה היא עם פסק **עֲשׂוּ** | לכל מי שעשה חסד כמו שעשו ל-**פָּלְהָ** שם בתו של לוט.

וְאֵם-לָא – מקף כרב-מצב כתרגום אונקלוס עם תוספת בו – (א) אם לא תִּבְיִין (אם לא חייבים) (ב) ואם תִּבְיִין (ואם חייבים) **וְאֵם-לָא** – טפחא, בתפקיד כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב אחריה **אֲרֵרְהָּ** – סלוק המגביל הדיינים להסתמכות על ידיעות בעדות ראייה והוא מצטרף לטפחא שללא מרכא עשויה ללמד שהאפיון שלה מתפשט לכתוב לפניה. היינו ש-**וְאֵם-לָא אֲרֵרְהָּ** מאפיין את הכתוב לפניו כמו שמפרש רש"י **וְאֵם-לָא** יעמדו במרדם, **אֲרֵרְהָּ** מה אעשה להם להפרע מהם בייסורין, ולא אכלה אותם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנית – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מקף** פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטית; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטית; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטית; **מקף-רב-מצב** של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

בראשית וירא יח,כה: חללה לך מעשתו כדבר הזה להמית צדיק עם-רשע והנה כצדיק פרשע

חללה לך השפט כל-הארץ לא יעשה משפט:

(אתנה) **חללה לך** – מונח זקף-קטן **השפט כל-הארץ** – פשטא זקף-קטן

לא יעשה משפט – מרכא טפחא סלוק

רש"י חללה לך (השני) חולין הוא לך יאמרו כן היא אומנתו שוטף הכל הצדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה.

טט – פעמים זקף-קטן בין שני קיסרים. ע"פ **רש"י** כן היא אומנתו חוזר ועושה (= חוזר וקורה)

שפת"ח (ו) ... ט וקשה לרש"י דפשוטו של קרא משמע דאברהם לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיצא בזה, ולא היה מתפלל על אנשי סדום, ואם כן איך אמר בתפלתו אולי יש חמשים צדיקים, שמע מינה על אנשי סדום היה מתפלל, לכן פירש לא הוא ולא כיצא בו, דלשון הזה כולל שניהם לעתיד ולהווה רצונו לומר היה מתפלל גם על ישראל כשיהיו חוטאין שלא ימית צדיקים עם רשעים, וזה שפירש אחר כך **(בר' וירא יח,כה) חללה לך לעולם הבא רצה לומר לדורות הבאין:**

(בר' וירא יח,כה) חללה לך השפט כל-הארץ לא יעשה משפט: טט – תבנית הטעמים תומכת בפירוש שפת"ח סעיפים ח' ט' –

פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, בתפקיד דבר החוזר וקורה,

א' שחלילה לא יאמרו האומות שהקב"ה אומנתו ששוטף הכל או מכלה כל האקלים (במקום מוגבל) צדיקים ורשעים בלדינא כי אברהם התפלל בלשון להווה של סדום ולעתיד על ישראל כשיהיו חוטאין שלא ימית צדיקים עם רשעים

בראשית וירא יח,לג: ויגלה ה' פאשר פלה לדבר אל-אברהם ואברהם שב למקמו:

רש"י (לג) ויגלה ה' וגו' – כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין **(ראה ב"ר מט,ד)**. ע"פ רש"י **כיון שנשתתק הסניגור**.

ויגלה ה' פאשר פלה פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, בתפקיד חוזר וקורה, שהיה אברהם אבינו חוזר וטוען (= חוזר וקורה) וכן **רמב"ם הלכות סנהדרין פ"י,ה"ח** אמר אחד מן התלמידים בדיני נפשות יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו, אמר יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו עמהן לסנהדרין, אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואינו יורד משם לעולם, ואם אין ממש בדבריו אינו יורד משם כל היום כולו, אפילו אמר הנדון **עצמו יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ועולה למניין**, והוא שיהיה ממש בדבריו..

בראשית וירא יט,א:

ויבאו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב בשער-סדם וירא-לוט ויגם לקראתם וישתחו אפנים ארצה:

ויבאו – תלשא, בלימוד אלפניו ל-(יח,לג) על בחינה נעלה, **רלב"ג (לג)** ואחר כן נסתלקה שכנית השם מעל אברהם, ואברהם שב למקומו שהיה שוכן בו, כי זאת הנבואה באתהו בדרך, רחוק מעט מאהלו, בעת צאתו ללויית אלו האנשים. והנה הגיעה זאת הנבואה לאברהם בהקיץ, לעוצם מדרגתו בנבואה, או ירצה בזה, שאחר כן שב לענייני הגופיים; ואולם אמר זה, מפני שכבר זכר תחלה שהוא התקרב אל השם יתעלה, ומפני זה זכר שאחר כלות תפלתו שב לענייני הגופיים; כי 'מקום' יאמר בכמו זה העניין, כמו שיתבאר במה שזכר הרב המורה בשתוף שם 'מקום' (מו"ג א,ח). והביאור הראשון הוא יותר נאות, לפי מה שאחשוב.

ויבאו – תלשא, בלימוד לאחריו מידרוג בעונשים, שיעור התמלאות הסאה של סדום לא מלאה עד שניסו לפגוע במלאכים ואז נחתם דינה.

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נ

ג סדמה, תני משום ר' נחמיה כל דבר שצריך למ"ד בתחלתו תן לה ה"א בסופו סדומה שעירה מצרימה חרונה, אתיבון והכתיב (תהלים ט) ישובו רשעים לשאלה ר' אבא בר זבדא אמר לביטי (למדרגה, לקומה) התחנתונה שבשאל, **בערב**, בא ערבה של סדום ושקע שמשא ונחתם גזר דינה, אמר רבי לוי אין הקדוש ברוך הוא דן את אומות העולם אלא בלילה בשעה שהן ישנים, ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצות, ה"ד (תהלים ט) והוא ישפוט תבל בצדק, **ולוט ישב**, ישב כתיב אותו היום מיונהו ארכי דיינים, חמשה ראשי דיינים היו בסדום, קץ שקר, ורב שקר, רב מסטידין, רב נבל, וקלא פנדר, לוט היה ארכי דיינים שבכולן, בשעה שהיה אומר להם דברים שהם ערבים להם הן אומרים לו **גש הלאה** סק לעיל, ובשעה שהיה אומר להם דברים שאין ערבים להם היו אומרים לו **האחד בא לגור וישפוט שפוט**.

ויבאו – תלישא-גדולה, בלימוד לאחריו שיעור הלוחך של שש שעות כי יצאו מאברהם **(מ,א) פהם היום**: ובאו **סדמה בערב בראשית**

רבה (וילנא) פרשה נ נפטרים מאברהם בשש שעות, ובאין סדומה בערב, **רש"י בערב** – וכי כל כך שהו מלאכים מחברון לסדום?

אלא מלאכי רחמים היו, וממתינין שמה יוכל אברהם ללמד סניגוריא עליהם (ראה ב"ר נ,א).

ויבאו – תלישא-גדולה, בלימוד לאחריו שיעור הלוחך שעה אחת. כיצד? גי' מלת **ויבאו** – 25. נחלק בשש שעות מעת צאתם עד בואם ועד בואם לסדום נקבל ארבע מיל לשעה ולא משגיחים בשארית של ששית המיל.

ויבאו – תלשא, בעל בחינה נעלה לאחריו **תורה תמימה** ... דאזל גבריאל למכהפכי לסדום ואזל מיכאל בהדי' לשזבי' ללוט נב"מ פ"ו ב'ן: **ב"ר** גבריאל נשתלח להפוך את סדום, ורפאל להציל את לוט.

ויבאו שני המלאכים רש"י אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות אברהם.

השאלה מנין לנו כי המלאכים שבאים ללוט הם מהקבוצה של האנשים שהיו אצל אברהם? נשלב הסבר הטעמים ברש"י.

רש"י שני – קדמא, מרמז לכך שה-**המלאכים** שכאן הם המוזכרים להלן (הכוונה: בר' יח,ב) (הם המוזכרים קודם ו-) קראן (הכתוב קודם) 'אנשים' – כשהיתה שכינה עמהם קראן 'אנשים'; דבר אחר: אצל אברהם שפחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראן 'אנשים', ואצל לוט קראן 'מלאכים' (ראה ב"ר נ,ב).

המלאכים סדמה בערב – מהפך פשטא זקף-קטן, שתי דרשות (א) כפשוטו לעיל בנוכחות השכינה קראן אנשים (ב) אצל אברהם

המלאכים (כאילו הופכים (מהפך)) לאנשים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוד"ל) כי במצוותך האמנה – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשע"ט; **הפצת התשעורת: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מקדף פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא = טרחא** – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יותר לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף-רב-מצב** של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו-י** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא = גרש = גרשישם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) **דרוש בפסוק** כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלשא-קטנה = תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, תלשא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.5 **בראשית וירא יח,א (התשע"ו)**

בראשית וירא יט,ב: וַיֹּאמֶר הֲנֵה נָא אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר כִּי בְרָחוּב נָלִין:

וַיֹּאמֶר הֲנֵה נָא אֲדֹנָי – אזלא-גרש מונח רביע, כעין יצא ללמד על עצמו או על הכלל. אף שהיה ארכי דין של סדום, יצא מהכלל של דיניהם והזמין האורחים לביתו.
הֲנֵה נָא אֲדֹנָי – מונח רביע, אף-על-פי שאני לוט ארכי דין (= **אֲדֹנָי**) הממונה על (ב"ר פר' נג,) (**הֲנֵה נָא אֲדֹנָי** – מונח רביע =) חמשה ראשי דיינים היו בסדום, קץ שקר, ורב שקר, רב מסטידין, רב נבל, וקלא פנדר, **סוּרוּ נָא** – מונח תלשא, שיעור גי' נ"א (=51) שער הקדושה בתפילה עתיקה הנאמרת במוצאי שבת.

בראשית וירא יט,ח: הֲנֵה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָּא-נָא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וְעָשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רָק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דְרָבָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קַרְתִּי: ישעיהו ד,ה – ו:

[ה] **וּבְרָא ה' עַל-כָּל-מְכוֹן הַר-צִיּוֹן וְעַל-מִקְרָאָהּ עָנָן** | **וְיֹמֶם וְעֶשֶׂן וַיִּנְהַ אֵשׁ לְהִבָּה לְיֵלֶה כִּי עַל-כָּל-כְּבוֹד חֲפָה: [ו] וְסִפָּה תְהִיָּה לְצַל-יֹמֶם מְחַרְב וּלְמַחְסָה וּלְמַסְתָּוֵר מִזֶּרֶם וּמִמְּקָר: פ**
במדבר נשא ז,פד: זֹאתוּ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׂי־יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתַּיִם עֲשֶׂרָה מִזֶּרְקֵי-כֶסֶף שְׁנַיִם עֶשֶׂר כְּפֹת זָהָב שְׁתַּיִם עֲשֶׂרָה:

בבלי עירובין ב,א משנה. מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט, רבי יהודה אומר: אינו צריך. והרחב מעשר אמות - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח אף על פי שהוא רחב מעשר אמות - אין צריך למעט.

גמרא. תנן התם: סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה - פסולה, ורבי יהודה מכשיר. מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה וגבי מבוי תני תקנתא? - סוכה דאורייתא - תני פסולה, מבוי דרבנן - תני תקנתא. ואיבעית אימא: דאורייתא נמי תני תקנתא, אלא: סוכה דנפישין מיליה - פסיק ותני פסולה, מבוי דלא נפיש מיליה - תני תקנתא.

הרב שטרומ, מאורות הדף בשם האבודרהם, הלכות חנוכה, דורש מהקרא (**בר' וירא יט,ח**) **כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קַרְתִּי**, גי' מלת **צַל** עולה 120 רמז ל-120 טפח שהם 20 אמה.

ספר אבודרהם חנוכה סדר הדלקת נר חנוכה ... שלשה דברים הם אם נתנו אדם למעלה מעשרים אמה פסולים. ואלו הן מבוי, נר חנוכה, סוכה, ושלשתן יש להם רמז מן הפסוק. מבוי שנאמר (**בר' וירא יט,ח**) **כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קַרְתִּי**. הקורה תהיה עד צ"ל (טט: גי' 120) טפחים ולא יותר וצ"ל טפחים הם עשרים אמה באמה בת ששה טפחים. סוכה שנאמר (**ישעיה ד,י**) **וְסִפָּה תְהִיָּה לְצַל-יֹמֶם מְחַרְב** (טט: ל' ציל גי' 120) חנוכה (**במ' נשא ז,פד**) **זֹאתוּ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם** עולה למנין ק"כ (טט: גי' ר"ת ז' ח' ב' עולה 20 רמז ל-20 אמה, גי' **הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם** עולה 120 טפח).

בעקבות כך מצאנו המקור הבא **ר' חיים פלטיאל שמות תצוה פרק כט (מג) ונקדש בכבודי**. קאי על האהל דאהל יהיה נקדש בכבודי, ופי' רש"י בכבודי כדאמר הוא אשר דבר יי לאמר בקרובי אקדש, ולא אשכחן שדבר רק הנה, מ"י יש במדרש דכתיב והכהנים יתקדשו, פי' הנגשים אל יי יתקדש. ליקוט טעמים. ג' עניינים למעלה מכ' אמה פסולים מבוי סוכה נר חנוכה וכולם רמזים בתורה. מבוי דכתיב (**בר' וירא יט,ח**) **כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קַרְתִּי**, הקורה תהיה עד צל טפחים ולא יותר וצ"ל טפחים הם כ' אמה באמת בת ששה טפחים. וכן סוכה דכתיב וסוכה תהיה לצל, ונר חנוכה דכת' זאת חנוכה המזב"ח **ביו"ם**, בגי' ק"ך.

(**בר' וירא יט,ח**) **רָק** – תלשא, בתפקיד אחד של שיעור אחריה הנלמד מגי' מלת **צַל** עולה 120 טפח היינו 20 אמה (כאשר 6 טפח לאמה בבנין), ללמד על גובה עליון ל-**קַרְתִּי** – קורת מבוי שהוא מדאורייתא רשות היחיד.

טט – על אותה דרך אפשר כי הפסוק **יונה ד,ה:**
וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן-הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לְעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֶפֶה וַיִּשָּׁב תַּחְתָּיהָ בְּצַל עֵד אֲשֶׁר יִרְאֶה מִה-יְהִיָּה בְּעִיר:

וַיַּעַשׂ – תרסא, בתפקיד שיעור **לוֹ שָׁם** כלל מלמד להגביל גובה **סֶפֶה** כשרה להיכר **וַיִּשָּׁב תַּחְתָּיהָ** ישיבה **בְּצַל** שלה גי' צ"ל עולה 120 טפח היינו 20 אמה (כאשר 6 טפח לאמה בבנין) הפסוקים ב-**ישעיהו ד,ה – ו: מלמדים על שיעורים אחדים (ישעיה ד,ה) על –** תרסא, בתפקיד שיעורים של (א) זווית מצהר השמש בימי התקופה בירושלים, (ב) גודל סוכה קטנה 7 על 7 טפחים, (ג) גובה סוכה (**ישעיה ד,י**) **וְסִפָּה תְהִיָּה לְצַל**

(**בר' וירא יט,ח**) **בְּצַל קַרְתִּי** – ב-תוך גובה קורה או סוכה של גי') צ"ל (120 טפח = 20 אמה).
(בר' וירא יט,ח) בְּצַל קַרְתִּי – בשנוי מעט של האיות בצ"ל קורת" = (במידה של מחסירין ומוסיפין) צ"ל בקורת" = צ"ל גי' 120 טפח שהן 20 אמה, בקורת" גי' 718 = רש"ת האח"ד (רשות היחיד)

ב-**בבלי עירובין ה,א – ב**, כדי שמבוי יקרא מבוי עליו להיות באורך ארבע אמות. אפשר כי הרמז לכך הוא בפסוק (**בר' וירא יט,ט**) **וַיֹּאמְרוּ יָשׁ-הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֲחֵד בָּא-לְגוּר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוּט עֲתָה נָרַע לָךְ מִהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מֵאֵד וַיִּנְשׂוּ לְשִׁבְר הַדָּלָת:** (**וַיֹּאמְרוּ ו** – מונח פסק (לפי הכתר הממוחשב זה אינו מונח לגרמיה) **גַּשׁ-הֲלָאָה** – רביע, לוט עמד סמוך או מתחת לקורת המבוי או ליד הלהי של המבוי המרומוז בטעם פסק, או שהפסק מרמז לגוד אחית (מחיצה יורדת מהקורה) ואנשי סדום אמרו לו לפנות דרך בתוך המבוי של לפחות ארבע אמות לפתח ביתו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טווד"ט) כ"ו במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הצגת ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = **סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מקף** פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = **מאריך**, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = **טרקא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשיים** – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיון לנשוא אחר בהלכה:

[ח] הנה-נא לי שתי בנות ... [יד] ויצא לוט ונדבר אל-חתינו לקתי בנתיו

אפשר בא ללמד על המבוי ניתר בלחי וקורה שיהא בו שתי חצרות, כגון לוט דר בחצר אחת, ובחצר האחרת שני בתים לשתי בנות נשואות. ואם זה מבוי של חצר אחת אינו ניתר אלא בשני לחיים או בפס ארבעה ומשהו ואפשר כי זה מרומז בכתוב **וַיְדַבֵּר אֶל-חַתְיָנוּ לְקַתֵּי בְנֹתָיו** – שני פסק, כעין שתי לחיים, והתבנית טעם מונח רביעי, בתפקיד לפחות ארבע, ירמז לפס ארבעה ומשהו.

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נ ... ד"א (בר' וירא יט, ח) פִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קֶרְתִּי מלמד שהטתה את הבית עליהם, א"ל אם בעית מקבלתון קבל בחלקך.

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת וירא פרק יט, סימן ח (בר' וירא יט, ח) פִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קֶרְתִּי. מלמד שאמרה לו אשתו אנשי העיר נמנעו מלקבל אורחים, ואתה מכניסם לבית, רצונך שיהגורגו ויהרגוני, ואם אתה רוצה לקבלן חלוק עמי הבית, ויהיו האורחים בחלקך, על כן נאמר **(בר' וירא יט, ח) בְּצַל קֶרְתִּי**:

במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה י ... כמה דתימא (בר' וירא יט, ח) פִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קֶרְתִּי להלן שהיה לוט צדיק יותר מאשתו באו המלאכים בצל קורתו ולא בצל קורתה

פִּי-עַל-כֵּן – מקף מקף כל אחד כרב-מצב, מקף אחד (א) לקבל אורחים ולהסתכן בהריגה; (ב) לא לקבל אורחים ולחיות. מקף שני (א) לקבל אורחים ולחלק הבית (ב) לא לקבל אורחים ולא לחלק את הבית. **פִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ** – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות רמז שהיה לוט צדיק יותר מאשתו

בית הבחירה למאירי עירובין ה,א מבוי אין פחות משתי חצרות חצר אין פחות משני בתים אפשר כי בחצר אחת של מבוי כמו של לוט שני בתים (שלו ושל אשתו), ובחצר האחרת, שני בתים לשני חתנים נשואים לשתי בנות של לוט.

בבלי עירובין יד,א

עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת. הא תו למה לי? – סיפא איצטריכא ליה: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח. מנא הני מילי? – אמר רבי יוחנן, אמר קרא (מלכים א' ז'): ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסב אתו סביב. והא איכא שפתו! – אמר רב פפא: שפתו שפת פרח שושן כתיב ביה, דכתיב (מלכים א' ז') ועביו טפח ושפתו כמעשה כוס פרח שושן אלפים בת יכיל. והאיכא משהו! – כי קא חשיב – מגואי קא חשיב. תניא רבי חייא: ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה. מכדי, מקוה כמה הוי – ארבעים סאה, כדתניא ורחץ (את בשרו) (יד,ב) במים – במי מקוה. כל בשרו – מים שכל גופו עולה בהן. וכמה הן – אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. כמה הוה להו – חמש מאה גרמידי, לתלת מאה מאה, למאה וחמשים חמשיין, בארבע מאה וחמשים סגיא! – הני מילי – בריבועא, ים שעשה שלמה עגל היה. מכדי, כמה מרובע יתר על העגול – רביעי; לארבע מאה – מאה, למאה – עשרים וחמשה, הני מאה ועשרים וחמשה הוה להו! תני רמי בר יחזקאל: **ים שעשה שלמה שלש אמות תחתונות מרובעות ושתיים עליונות עגולות**. נהי דאיפכא לא מצית אמרת, דשפתו עגול כתיב, אלא אימא חדא! – לא סלקא דעתך, דכתיב (מלכים א' ז') **אלפים בת יכיל** (בלח), בת כמה הויה – שלש סאין, דכתיב (יחזקאל מ"ה) מעשר הבת מן הכר (הכור נפחו 30 סאין, עשירית היא 3 סאין). דהוה להו שיתא אלפי גריוי (סאה). והא כתיב (דברי הימים ב' ד') מחזיק בתים שלשת אלפים (ביבש, ביחסי המספרים כמו בסיס 10 אמה על 10 אמה, גובה 5 אמות)! – ההוא לגודשא. אמר אבוי שמע מינה: האי גודשה תלתא הוי. ותנן נמי: שידה תיבה ומגדל, כוורת הקש, וכוורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדריה, אף על פי שיש להן שולים והן מחזיקות ארבעים סאה בלח, שהן כוריים ביבש – טהורין.

שְׁתֵּי בָנוֹת – שתי קבוצות של מדת בת בים של שלמה שנפחו היה 2000 בת, נפח בת הוא שלושה סאים. 2000 בת כפול 3 סאים שווה 6000 סאים. 4000 מהן בחלק הרבועי של 10 אמה על 10 אמה בגובה 3 אמה, אלה 100 מקוואות של 40 סאה. בחלק העגול 2000 סאה, מחולק ב-40 סאה למקוואה מניב 50 מקוואות. סה"כ 150 מקוואות.

[יא] הפתח: [יב] ויאמרו האנשים אל – ר"ת ה' ו' ה' א' – בסדר הארץ ו'א'ת ה'שמים א'ת, שם אהו"ה הדעת, שם התנועה, עושה פלא.

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נט, וַיְדַבֵּר אֶל-חַתְיָנוּ וגו', ארבע בנות היו לו שתיים ארוסות ושתיים נשואות לקוחי בנותיו אין כתיב כאן אלא **לְקַתֵּי בְנֹתָיו**,

רש"י (יד) חַתְיָנוּ – שתי בנות נשואות היו לו בעיר. **לְקַתֵּי בְנֹתָיו** – שאתן שבבית ארוסות להן.

חַתְיָנוּ לְקַתֵּי בְנֹתָיו – מונח לגרמיה (מונה פסק) מונח רביעי. בקריאה עם פסק מלת **חַתְיָנוּ** מלמדת על חתני הנשואים לבנותיו. אפשר כי מיעוט הרבוי מלמד על שתי בנות נשואות. בקריאה ללא פסק מלת **חַתְיָנוּ** מלמדת על חתנים **לְקַתֵּי בְנֹתָיו** – המאורסים לבנותיו, והיות ובפסוק (יט, ח) ספר על **שְׁתֵּי בָנוֹת**, לכן בסה"כ לפחות ארבע בנות.

אבל אפשר כי **(ח, ט) שְׁתֵּי בָנוֹת** – מונח רביעי, מלמד על לפחות ארבע בנות, וכן **(יז, ט) לְקַתֵּי בְנֹתָיו** – מונח רביעי, מלמד על לפחות ארבע בנות,

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נ,י

(בר' וירא יט, ט) וַיִּצְטַד וַיִּשְׁחַר עֲלָהּ וַיִּצְטַד הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לְאֵמֶר, א"ר חנינא משיעלה עמוד השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ארבעה מילין, משהאיר המזרח עד שתנן החמה ארבע מילין שנאמר **(ט, ט) וַיִּצְטַד וַיִּשְׁחַר עֲלָהּ** וכתוב **(בר' וירא יט, ג) הַשָּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל-הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא עֲצָרָה**, ומסודם לצוער, ארבע מילין, א"ר זעירא המלאך היה מקדר לפניהם את הדרך, ומנין משהאיר המזרח עד שתנן החמה אדם מהלך ארבע מילין, **כְּמוֹ, וַיִּצְטַד**, מילתא דמיא למילתא, אמר רבי יוסי בר אבין אם יאמר לך אדם הדא כוכבתא דצפרא איילתא דשחרא, שקרן הוא פעמים פוחתת ופעמים שהיא מוספת, אלא כמין תרתין קרנין דנהורא סלקין ממדינחא ומנהרין לעלמא,

המשך **(בר' וירא יט, ט) קוּם קַח אֶת-אֲשֶׁתְּךָ וְאֶת-שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן-תִּסָּפֵה בְּעֵינֵי הָעִיר**:

(ט, ט) קוּם – תרסא, שיעור זהו עמוד השחר כמין תרתין קרנין דנהורא סלקין ממדינחא ומנהרין לעלמא, **וַיִּצְטַד וַיִּשְׁחַר עֲלָהּ** – פשטא מונח זקף-קטן, (פשטא <=> פושטות (עולות) ממזרח שתי קרני אור המרומזות בטעם זקף-קטן בתפקיד של שתיים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני כ"ז במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, ט; שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הפניית ההשערות: אתנה, סלוק – סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה; (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.6 בראשית וירא יח,א (התשע"ז)

בראשית וירא יח,א: וַיֵּרָא אֶמְרַת הַמַּכְסָּה אֵלַי מֵאֲבֹרָתִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:

(בר' וירא יח,א) וַיֵּרָא אֶמְרַת (סלוק מפסוק קודם) טפחא אתנה **הַמַּכְסָּה אֵלַי מֵאֲבֹרָתִים** – מהפך פשטא זקף-קטן, זקף-קטן שני לימודים, מהפך פשטא שלפחות אחד מהם יוצא מפשט הכתוב.

לימוד (א) צווי לאברהם ולצדיקים ולדיינים **(בר' וירא יח,א) וַיֵּרָא אֶמְרַת** – (סלוק מפסוק קודם) טפחא אתנה כטעמי **(דב' וא' וד, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** טפחא אתנה, ללמד שה' מעודד את אברהם להתחזק בקבלת עול מלכות שמים, כי ה' מתגדל שמו כאשר מדת הרחמים כובש על מדת הדין המרומזת במלת **(בר' וירא יח,א) וַיֵּרָא** (עם ו"ו) שמקובל לדרשה כה' ובית דינו. כדי ללמד זכות על יושבי עמק השידים, כפי **[רש"י]** ... חמישה כרכין הללו שלו הן ... קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי?

לימוד הזכות ע"פ אברהם מתחיל ב-**(בר' וירא יח,ב) ... וְאַבְרָהָם עוֹדְנָו עִמָּד לִפְנֵי ה'!** ובתוך לימוד הזכות פ'**[רש"י]** **(בר' וירא יח,ב)**.

חֲלָלָה לָךְ (השני) חולין הוא לך יאמרו כך היא אומנתו שוטף הכל הצדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה.

ט – פעמים זקף-קטן בין שני קיסרים. ע"פ **רש"י** כך היא אומנתו חוזר ועושה (= חוזר וקורה)

ופ'**[שפת"ח (ו)]** ... ט וקשה לרש"י דפשוטו של קרא משמע דאברהם לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה, ולא היה מתפלל על אנשי סדום, ואם כן איך אמר בתפלתו אולי יש חמישים צדיקים, שמע מינה על אנשי סדום היה מתפלל, לכן פירש לא הוא ולא כיוצא בו, דלשון הזה כולל שניהם לעתיד ולהווה רצונו לומר היה מתפלל גם על ישראל כשיהיו חוטאים שלא ימית צדיקים עם רשעים, וזה שפירש אחר כך **(בר' וירא יח,ב) חֲלָלָה לָךְ** לעולם הבא רצה לומר לדורות הבאים:

לימוד (ב) היוצא מפשט הכתוב ע"פ **[מדרש תנחומא וירא ו]** שסיכמו המתרגם (ברבים) אסור להסתכל בכתב (מפני שהתרגום ניתן בעל-פה), והקורא אסור ליתן עינו חוץ מן התורה, שלא ניתנה התורה אלא בכתב ...

(בר' וירא יח,א) וַיֵּרָא אֶמְרַת הַמַּכְסָּה אֵלַי מֵאֲבֹרָתִים – הפשט, מאברהם איני מכסה אבל מאחרים אני מכסה. הדרש, התורה ניתנה בכתב, התרגום והפירושים ניתנו בעל-פה. התורה שבעל-פה היא המכוסה כדי שלא יהיה לאומות העולם אפשרות ללמוד אותה ולטעון שאף הם ישראל, בלי גיור וקיום תורה ומצוות כפי שמורים חכמי ישראל. הקב"ה מגלה התורה שהעל-פה לצדיקים ההולכים בדרכו של אברהם אבינו, ובידיעה זאת הם מדריכים את עם ישראל ויודעים להבחין על-ידה מה שאינו אמת ולדחות הדעות הכוזבות, נביאי השקר והמדיחיים למיניהם.

[מדרש תנחומא וירא ו] מרמז שהכתוב יוצא מפשוטו על הדיון על סדום, ומרמז בקצרה שה' לימד את התורה שבכתב ושבעל-פה לאברהם אבינו והוא קיים את שתייהן. **[מדרש תנחומא וירא ו]** מרהיב על מסירת התורה שבכתב ושבעל-פה למשה ולחכמים שאחריו ומשתמש בפסוקים שמופיעים גם ב-**[בבלי גיטין סב, וב-ירושלמי פאה פ"ב,ה"ד]**, וב-**[ירושלמי חגיגה פ"א,ה"ח]** שבכל אחד מהם יש תוספות על **[מדרש תנחומא וירא ו]**.

(שמ' תשא לד,א) וַיֵּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה פְּסַלְתָּ שְׁגִי'לָתָּ אֲבָנִים פְּרָאשִׁים

וְקַתְבִּיל עַל-הַלְחָת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵנִי עַל-הַלְחָת הַרְאשִׁים אֲשֶׁר שָׁרַפְתָּ:

(שמ' תשא לד,ב) וַיֵּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה קַתְבִּיל אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בָּרַתִּי אֶתְּךָ וְאֶת-יִשְׂרָאֵל:

(הושע ח,ב) אֶת-כֹּתֹב-אֲכַתְבִּילֹו רַבֵּי תוֹרְתִי כְמוֹתֵךְ נִחְשְׁבוּ:

[מדרש תנחומא (בובר) פרשת וירא ו] **(בר' וירא יח,א) וַיֵּרָא אֶמְרַת הַמַּכְסָּה אֵלַי מֵאֲבֹרָתִים**. ילמדנו רבינו מי שהוא מתרגם לקורא בתורה, מהו שיסתכל בכתב, כך שנו רבותינו המתרגם אסור להסתכל בכתב, והקורא אסור ליתן עינו חוץ מן התורה, שלא ניתנה התורה אלא בכתב, שנאמר **(שמ' תשא לד,א) וְקַתְבִּיל עַל-הַלְחָת**, ואסור למתרגם ברבים להסתכל בתורה. אמר ר' יהודה בן פזי, מקרא מלא הוא, **(שמ' תשא לד,ב) וַיֵּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה קַתְבִּיל אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה**, הרי המקרא שנתנה בכתב, (טט: והמשך הכתוב) **(שמ' תשא לד,ב) כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָרִי הַתְּרֹגוֹם שֵׁנִיתָן בַּעַל פֶּה** (טט: שכך מפרש הנאמר על-פ'י). אמר ר' יהודה בר סימון **(שמ' תשא לד,ב) בָּרַתִּי אֶתְּךָ בָּרִית וְאֶת-יִשְׂרָאֵל**, על ידי כתב ועל ידי פה, **(שמ' תשא לד,ב) כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה**, אם קיימתה מה שבכתב בכתב, ומה שבעל פה על פה, **(שמ' תשא לד,ב) בָּרַתִּי אֶתְּךָ**, ואם שניתה מה שבעל פה בכתב, ומה שבכתב בעל פה, לא כרתי אתך.

(שמ' תשא לד,ב) בָּרַתִּי אֶתְּךָ בָּרִית – דרגא תביר טפחא, כעיו קבוצת פרטים הקשורים לנושא תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, שעל כל אחד חלה אותה הלכה של קיום שתייהן, אז ברית כרותה בין ה' ובין ישראל.

אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום בקש משה שתהא אף המשנה בכתב, וצפה הקדוש ברוך הוא על שעתידין אומות העולם לתרגם את התורה ולקרות אותה יונית, והן אומרים אף אנו ישראל (טט: בלי להתגיייר ובלי קיום תורה ומצוות כנדרש ע"פ תורה שבעל-פה), א"ל הקדוש ברוך הוא אכתוב לך רובי תורתך (טט: במקור **(הושע ח,ב) אֶת-כֹּתֹב-אֲכַתְבִּילֹו רַבֵּי תוֹרְתִי**) ואם כן **(הושע ח,ב) כְּמוֹתֵךְ נִחְשְׁבוּ**: וכל כך למה, אלא שהמשנה מסטורן שלו של הקדוש ברוך הוא, ואין הקדוש ברוך הוא מגלה מסטורן שלו אלא לצדיקים, שנאמר **(תה' כה,ד) סוֹד ה' לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם**: וכן אתה מוצא אפילו בשעה שהקב"ה כעס על סדום מפני מעשיהם הרעים, ובקש הקדוש ברוך הוא להפוך את סדום, לא חתם הקדוש ברוך הוא גזר דינם עד שנמלך באברהם, (שנאמר) [מנין ממה שקרינו בענין] **(בר' וירא יח,א) וַיֵּרָא אֶמְרַת הַמַּכְסָּה אֵלַי מֵאֲבֹרָתִים**.

(הפנית הרב א"מ פרל הי"ו) **[רמב"ם תפילה ונשיאת כפים פ"ב,ה"ח]** הקורא יש לו לדלג ממקום למקום בענין אחד כגון אחרי מות ואך בעשור שבפרשת אמור אל הכהנים, והוא שלא יקרא על פה שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת, ולא ישהה בדילוג אלא כדי שישלים התורגמן תרגום הפסוק.

[רמב"ם תפילה ונשיאת כפים פ"ב,ה"א] אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, והמתרגם לא יגביה קולו יותר מן הקורא, ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי התורגמן, ואין התורגמן נשען ט לא לעמוד ולא לקורה אלא עומד באימה וביראה, ולא יתרגם מתוך הכתב אלא על פה, ואין הקורא רשאי לסייע לתורגמן שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה, והקטן מתרגם על ידי גדול ואין כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן, ולא יהיו המתרגמן שנים כאחד אלא אחד קורא ואחד מתרגם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **הפצת התשע"ט: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; **מחקר פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דהגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא = טרחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, I; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; **אולא = גרש = גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) **דרוש בפסוק** בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנה = תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה = תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

בראשית וירא יח,כב: וַיִּפְנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סְדֻמָּה וְאַבְרָהָם עֹדְדָנוּ עִמּוֹד לִפְנֵי ה':

וְאַבְרָהָם – קדמא זקף-קטן במלה אחת, בתפקיד כעין מדת מוקדם והוא מאוחר בענין (מידה ל"א מל"ב מידות), מקשר כתוב זה אל תחילת הענין (**בר וירא יח,ז**), וְהָ אִמְרַ הַמְּכַסֶּה אֲנִי מְאַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה; ושם פ' **[רש"י]** ... קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אובה?

1. **בראשית וירא יט,טז:**
וַיִּתְמַקְּמוּהוּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד-אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנָתָיו בְּחִמְלַת ה' עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לְעִיר:
2. **בראשית חיי שרה כד,יב:**
וַיֹּאמְרוּ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם הֲקָרָה-נָא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֶׂה-חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אַבְרָהָם:
3. **בראשית וישב לט,ח:**
וַיִּמְאָן וַיֹּאמֶר אֶל-אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָי הֵן אֲדֹנָי לֹא-יָרַע אֶתִּי מִה-בְּבִית וְכָל-אֲשֶׁר-יָשָׁלוּ נַתַּן בְּיָדִי:
4. **ויקרא צו ח,כג:**
וַיִּשְׁחָטוּ וַיַּקְח מִשָּׂה מִדְּמֵוֹ וַיִּתֵּן עַל-הַנֶּזֶף אֶזְנֵן-אֶהְרֹן וְעַל-בְּהֵן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל-בְּהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית:

שלשלת – הרב י"מ כרמל (מכון אבני שוהם) ע"פ קדושת לוי יש לנגנה בשלושה סלסולים, ויש המסלסלים רק שני סלסולים. הרב א"מ פערל הי"ו בשם גדולים ששלוש פעמים שלשלת במשמעות קשור אל המקור. לוט קשור בנאמנותו לאברהם וכאילו מרגיש תחינת אברהם על סדום ועליו, בעבד אברהם קשור אל אברהם, ביוסף קשור ליעקב,

(בר וירא יט,טז) – על בסיס ההסבר ב-תורה שלמה [כח] ע"פ מדרש מאור האפלה ל-**(ויקרא צו ח,כג) וַיִּשְׁחָטוּ** שרתת מהתרגשות, רתת והתרוצץ בין צערו על כספו, צערו על סדום כולה, על בנותיו הנשואות הנשואות בסדום צערו על חייו בסדום ובין הצורך להציל עצמו ומשפחתו שעמו בביתו. חזר ועשה חשבון נפש בין נאמנותו לאברהם כאשר לא גילה במצרים ששרה היא אשת אברהם (ואחות לוט) ובין על שעקר מאברהם והתישב בסדום. בדרך פנימיות התורה ע"פ הנידון בכגון בבלי יבמות עה – עה, מואבי ועמוני אסורים לבוא בקהל, מואבית ועמונית מותרים לבוא בקהל, השלשלת תרמז שמנאמנות לוט לאברהם כאשר לא גילה במצרים ששרה היא אשת אברהם (ואחות לוט) השתלשלו רות המואבית אם מלכות בית דוד, ונעמה העמונית אשת שלמה אם רחבעם ואילו זכרי אומות אלו אמנם יכולים להתגייר אבל מופסקים מלבוא בקהל.

בראשית וירא כ,ג:
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעַן אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לֵאמֹר זֶה חֶסְדְּךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂי עִמָּדִי אֵל כָּל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּאָה שְׁמִי אִמְרֵי-לִי אָחִי הוּא: ירושלמי מגילה פ"א ה"ט (וילנה יג א)

כל השמות הכתובים באבינו אברהם קודש חוץ מאחד שהוא חול **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעַן אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי** ויש אומרים אף הוא קודש שאילולי אלהים כבר התעו אותי בין תפקידיה של תבנית הטעמים גרשיים מונח רביע תיקון חטא אדם הראשון. בין תפקידיה של תבנית הטעמים גרשיים מונח רביע נמצא התפקיד כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו או על הכלל. בין תפקידיה של תבנית הטעמים דרגא מונח רביע נמצא התפקיד כעין מנתק פרט מפרט אחר אבל גם נשאר מחובר אליו בקשר מוחלש. אפשר שתבנית הטעמים גרשיים דרגא מונח רביע היא הרכב של שתי תבניות זו על זו, ומשמעותה יצא מן הכלל ללמד על עצמו או על הכלל וגם פרט מחובר בקשר חלש לפרט המתאר את היוצא מן הכלל.

וַיְהִי – גרשיים – יצא מן הכלל, **כַּאֲשֶׁר הִתְעַן אֹתִי** – דרגא מונח רביע, זה הפרט המתאר את היוצא מן הכלל כאן אפשר שמלמד על עצמו שאברהם אבינו ושרה אמנו יצאו מן הכלל של עובדי עבודה זרה ובכללם בית אביהם והם מחוברים אל **אֱלֹהִים** שכאן הוא קודש שהפרישם מבית אביהם וקרבתם לאמונתו... הפרט המחובר בקשר חלש הוא **אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי** זרקא מונח סגול, תבנית טעמים שמוסיפה משהו מענין **מִבֵּית אָבִי** על **מִבֵּית אָבִי** ויובן שאברהם אבינו ושרה אמנו אמנם מבית תרח, אבל הם עדיין קשורים לבית תרח כי מנחור ומילכה עתיד לצאת בתואל וממנו תצא רבקה וממנה יעקב, ומנכדם לבן עתידות לצאת רחל ולאח, בלהה וזלפה שמהן יצאו י"ב שבטי י"ה. **תורה שלמה** בשם מדרש אומר כי בלק בן-צפור הינו צאצא של אחד מבני נחור ומלכה. וממנו יצאה רות אם המלכות של בית דוד ומלך המשיח.

בראשית וירא כ,ג: התיקון הראשון התיקון של הורדת השכינה לתחתונים מתחיל באברהם **כַּאֲשֶׁר הִתְעַן אֹתִי** – דרגא מונח רביע, ואברהם אבינו לא הלך אחרי אומות העולם. רש"י מפנה לתרגום אונקלוס על הפסוק: 'והוה כד טעו עממיא בתר עובדי ידיהון יתי קריב ה' לדחלתיה' [ויהי כאשר טעו העמים אחרי עבודת ידיהם (עבודה זרה), אותי קירב ה' ליראתו].

כַּאֲשֶׁר הִתְעַן אֹתִי – כאשר גבר יצר העבודה הזרה בעולם, עזב אברהם אבינו את מולדתו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוות האמנות – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התעטו; **תפחת התעשרות**, **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נראים קיסרים ופקידים) – להגביל; מונח – רבי; **מהפך פשטא** – מוציא פשט; **מרכא** = מאריך; **רבי**; **דראג** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט; לא ממש; **טפחא** = **טרחא** – שני משמעות; **רבי** מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרש"ם** – יוצא מהענין; **קדמא** ו**אולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבי מיעוט) דרוש בפסוק ככעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלשא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלשא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.7 בראשית וירא יח,א (התשע"ח)

בראשית וירא יח,א: כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו ואת-ביתו אחריו ושמרו דברך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על-אברהם את אשר-דבר עליו:

(בר' וירא יח,א) כי ידעתיו - מונח רביע, למען - תלשא-קטנה **אשר יצוה** - קדמא ו**אולא** **את-בניו ואת-ביתו אחריו** - מהפך פשטא **זקף-קטן ושמרו דברך ה'** - פשטא מונח זקף-קטן **(בר' וירא יח,א)** **את-בניו ואת-ביתו אחריו ושמרו דברך ה'** - פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, כעין הקש, דבר החוזר וקורה. **[רש"י]** ... לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי ... טט - חוזר ומצוה בניו

[רמב"ן] (בר' וירא יח,א) ... והנכון בעיני שהיא ידיעה בו ממש. ירמוז, כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל, היא לשמור הכללים (ה' מנהיג את הבראה לפי הכללים שהניח הבורא בבראיה). וגם בני האדם (רבינו בחיי: שאינם צדיקים) מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם. אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו תמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל. **כטעם (איוב לו,ז): לא-יגרע מצדיקי צדיקו. ובאו מזה פסוקים רבים, כדכתיב (תה' לג,ח) הנה ציון ה' אלי-ירצאיו, וזולת זה:**

(בר' וירא יח,א) כי ידעתיו - ה' משגיח על א"א בהשגחה פרטית במסגרת מחיצת הכללים שקבע לבראית העולם ולהנהגתו ואינו משנה ממחיצת הכללים האלה, ומחיצה זאת שהיא בחינה מעולה מרומזת בטעם **טרסא** של מילת **למען** בתפקיד מחיצה. לשמור הכללים (ה' מנהיג את הבראה לפי הכללים שהניח הבורא בבראיה) המרומזים בתבנית הטעמים של **אשר יצוה** - קדמא ו**אולא** בתפקיד כעין כלל.

[רבינו בחינ'] (מפרט את דעת רמב"ן בנושא) ההשגחה בעולם השפל במין האדם היא כללית ופרטית. ... ובשאר בעלי החיים היא כללית ולא פרטית רק בכלל כדי לקיים המין. ההשגחה הפרטית שבמין האדם נחלקה ללשני חלקים: השגחה בו לידע כל פרטי מעשיו ומחשבותיו, והשגחה בו להגין עליו ולהצילו מן המקטרגים. ההשגחה בו לידע כל פרטי מעשיו, היא בכל אדם מירשאל או מן האומות, כענין שכתוב: (תהלים לג, טו) "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם", ההשגחה בו להצילו מן המקרים, אין זה בכל אדם ואפילו בישראל, כי אם בצדיקים שבהם, שהקב"ה מציל את הצדיקים מן המקרים שאר בני אדם נמסרים בידם,

(בר' וירא יח,א) כי ידעתיו - מונח רביע, לפחות ארבעה לימודים בנושא ההשגחה. (טט: א) השגחה כללית ופרטית (טט: ב) ההשגחה הכללית לבעלי החיים שלא בני אדם (טט: ג) ההשגחה הפרטית למין האדם השגחה בו לידע כל פרטי מעשיו ומחשבותיו ... היא בכל אדם מירשאל או מן האומות,

(טט: ד) ההשגחה פרטית למין האדם והשגחה בו להגין עליו ולהצילו מן המקטרגים (טט: ה) (ה' מ' מעיד כי יש לפחות נושאים בהשגחה, וה' משגיח משגיח באברהם אבינו בשלוש ההשגחות הנוגעות במין האדם. בפסוק (יח,א) ה' מעיד כי יש לפחות נושאים בהשגחה, וה' משגיח משגיח באברהם אבינו בשלוש ההשגחות הנוגעות במין האדם.

[רבינו בחינ'] (בר' וירא יח,א) **למען אשר יצוה את-בניו ואת-ביתו**. כתב רבינו חננאל ז"ל: נעשו דברי האבות בקבלה בלא כתיבה בתורה כמו תורה הכתובה, ומכאן אתה למד כי המשנה שהיא סדורה בהגדת אבות לבנים, היא קבלה שחייבים לשמור דבריהם כחייב דברי תורה הכתובים, שזה וזה שוים, שהרי עשרת הדברות נשמעו מפי הגבורה ונכתבו מפי הנביא ע"ה ושאר התורה נכתבה מפי הנביא, וכשם שאין הפרש בין המצוות שהן בשמיעה ובין המצוות שהן בכתיבה, כך אין הפרש בין המצוות שהן בכתיבה ובין המצוות שהן בקבלה שהכל שוין, ע"כ.

(בר' וירא יח,א) **למען** - **טרסא**, כעין פרט קדמאה המתברר בפרט בתראה **אשר יצוה** - קדמא ו**אולא** מלמד שיש כאן אפשרות לדרוש ככעין כלל כלשהו, כאן אפשר שזהו כלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שיש בפרט. הפרט הראשון הוא: **את-בניו ואת-ביתו אחריו** - מהפך פשטא זקף-קטן, זקף-קטן מרמז על שני לימודים ואפשר שהם כהסבר רבינו חננאל כי יש שני אופנים שוים של קבלת מצוות. (א) דברי האבות בקבלה בלא כתיבה; (ב) מצוות בשמיעה מה' וכתיבה בידי נביא, ובנובאה וכתיבה בידי נביא. מהפך פשטא מלמד שלפחות אחד מן הלימודים יוצא ממשוטים של הכתוב. אם כן הכלל הוא שדברי קבלה של האבות שהיו מרכבה לה', שווים ומחייבים כמו דברי ה' עצמו במתן תורה ומפי נביא במדבר ופרט נכתבו. אפשר שזוהי השוואת דברי האבות בקבלה בלא כתיבה; לקבלת המצוות מפי הגבורה ומפי נביא וכתיבתם. מכירור אשר זה יובן כי טעם **טרסא** במלת **למען** ירמז לבחינה נעלה (כעין מחיצה לעצמה) של דברי הקבלה מהאבות והשוואתם למתן תורה מסיני.

[אהבת עולם אהבתיך, הרב פרידמאן בנימין, ע' סג, (אוצר החכמה)] מביא הסבר לנושא השגחה פרטית והחידוש של ר' ישראל בעל שם טוב. "ובספר לקוטי שושנים כתב שהמורה נבוכים ח"ג פ"ז האריך להכריח דאין השגחה פרטית בבעל חי כי אם במין אבל באמת מצינו לפעמים בדור"ל שגם על הבעלי חיים יש השגחה פרטית כמו שמצינו בדור המבול שאותן הבהמות והחיות שלא נודקו לשאינן מינן ניצולו **וכבר נודע דברי רבינו ר' ישראל בעל שם טוב ז"ל שהשגחה פרטית הוא על כל הנבראים שבעולם כמ"ש בספרי תלמידיו עכ"ל**". הקב"ה יזכנו לגלות שבמלים **למען אשר יצוה את נמצא ל' אשר י' = ישראל, צוה א' = בעל, ת' = שם טוב ג"ם, מען ג"ם = בא ר' ביחד "בא ר' ישראל בעל שם טוב" וחידוש שהשגחה פרטית הוא על כל הנבראים שבעולם**.

[פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת וירא יח,א] (ובסגנון דומה ב-[בראשית רבה (וילנא) וירא פרשה מט סימן ד] (בר' וירא יח,א) כי ידעתיו למען אשר יצוה. זה צוואת בריא: את-בניו ואת-ביתו אחריו ... לעשות צדקה ומשפט. בתחלה צדקה ולבסוף משפט, שהיה עושה סעודות לכל עובר ושב,

לעשות צדקה - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, כאן הכנסת אורחים בלי חינם. **ומשפט** - אתנה, מגביל, הכנסת האורחים חינם בתנאי שהאוכל יקיים את המשך הדרשה: ולאחר אכילתו היה אומר לו אמור ברוך מי שאמר והיה העולם שאכלת משלו, אם היה (טט: האורח) אומר (טט: הברכה) מוטב, ואם לאו היה אומר לו תן לי הדמים ממה שאכלת הרי משפט, לפיכך היה כל עובר ושב קורא בשם ה' אל עולם: **למען הביא ה' על-אברהם את אשר-דבר עליו: לא נאמר את אשר עליו, אלא את אשר-דבר עליו: תני ר' שמעון בן יוחי כל מי שיש לו בן יגע לתורה כאילו לא מת:**

אשר-דבר - מקף כרב-מצב משמעות **דבר** (א) מה שה' דיבר על אברהם בשמים; (ב) לתת שכר רוחני לאברהם ממה שאברהם דיבר על ה' הביא האורחים לקרוא בשם ה' אל עולם. אפשר שכאן המדרש מלמד על מצב (ב). **את אשר-דבר** - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב בזכויות אברהם על כל אדם שהביא אותו לקרוא בשם ה' אל עולם., **את** - מקבוצת ה"את" הקטנה בתורה ללא מקף אחריו, טעם מרכא = מאריך מלמד על הרחקה כלשהי. אפשר שמלמד על שכר לאברהם שמביא את תלמידיו לחיי העולם הבא, כהמשך הדרשה תני ר' שמעון בן יוחי כל מי שיש לו בן יגע לתורה כאילו לא מת:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד) ל כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפצית ההשערות: אתנה, סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ופסוקים) – להגביל; מונח – רבוי; **מקדף פשטא** – מוציא פשטא; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דראג** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; **מקדף** – רב-מצב של הנוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסוק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – הקיש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשיים – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלשא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה, תלשא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

כל אורח שברך לה' ו- **קורא בשם ה' אל עולם הרי הוא כבן לאברהם שלימדו תורה, ולכן כאילו אברהם לא מת.**
 בקבוצת ה"את" העצמאיים נמצא גם ה"את" הראשון בתורה (**בר' א,א**) **את השמים**. הקשר הרעיוני כאן הוא הקשר הרוחני "שמים"
 כ"חיי העולם הבא" קרבת הבורא, איחוד עם הבורא.

(בר' וירא יח,ט) **ושמרו בְּרַךְ ה' – פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז על שני לימודים, פשטא מרמז ששני הלימודים הם בפשט הכתוב.**
 בדרך פנימיות התורה, אפשר כי שני הלימודים הם כהסברו של האדמו"ר ממ"ש המובא ב-**[דבר מלכות וירא התשע"ח, ע' לט, נקודות משיחות קדש, מאמר ש"פ וירא אדמו"ר ממ"ש כ' מרחשון התשל"ז]** והנה **שני ענינים אלו ד- (בר' וירא יח,ט) ושמרו בְּרַךְ ה'**
(המשכה מלמעלה למטה) לעשות צדקה ומשפט (המשכה מלמטה למעלה) ישנם בכל אחד ואחד מישראל, במשך כל הדורות. דנוסף על זה שכל עניני התורה הם נצחיים, ובפרט הענינים דמעשה אבות סימן ונתינת כח לבנים, הרי בנוגע לענין זה אומר בפירושו **אשר יצאה את-בניו ואת-ביתו אחריו, עד סוף כל הדורות.** וצויו זה (שאברהם מצוה את בניו וגו') הוא נתינת כח מיוחד (נוסף על הניתנת כח' שמצד מעשה מעשה אבות) לכל אחד מישראל על שתי העבודות הנ"ל.

בתוך ההסבר הנ"ל נאמר כי **שני ענינים אלו ... ישנם בכל אחד ואחד מישראל, במשך כל הדורות** דבר זה מרומז בתבנית הטעמים של **(בר' וירא יח,ט) את-בניו ואת-ביתו אחריו ושמרו בְּרַךְ ה'** – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, כעין הקש, דבר החוזר וקורה. היינו שאברהם אבינו הוא בבחינת חי ומצוה לכל ישראלי בכל דור שהוא מתרבה ממתל "את" בכתוב **את-בניו ... ושמרו בְּרַךְ ה'**, וזה חיזוק עצום בקבלת עול מלכות שמים לשמוע זאת מהאיש הראשון שהכיר את הבורא ויסד את עם ישראל. כל אחד מישראל היגע בתורה הוא תלמיד של אברהם אבינו כמו שנאמר ב-**[בראשית רבה וירא פרשה מט סימן ד]** תני ר"ש בן יוחאי אומר כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת,

האיכוור הקרוב של התחזקות בקבלת עול מלכות שמים נמצא ב-**(בר' וירא יח,ט) וְהָ אָמַר הַמַּכְפֵּה אֵינִי מֵאֲבֹתֵיךָ אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: (בר' וירא יח,ט) וְהָ אָמַר** (סלוק מפסוק קודם) טפחא אתנה כטעמי **(דב' וא' וד, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** טפחא אתנה, ללמד שה' מעודד את אברהם להתחזק בקבלת עול מלכות שמים, כי ה' מתגדל שמו כאשר מדת הרחמים כובש על מדת הדין המרומזת במלת **(בר' וירא יח,ט) וְהָ** (עם ו"ו) שמקובל לדרשה כה' ובית דינו. כדי ללמד זכות על יושבי עמק השידים, וכך כל אחד מישראל צריך להתחזק ב- **ושמרו בְּרַךְ ה'**

לימודים ב- (יח,ט) הקשורים ל- (בר' לך יבה) ואת-הנפש אשר-עשו בחרן.
[דף על הדף בבלי סנהדרין יט,ב] בגמ': כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר (במ' ג,א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֲהָרֹן וּמִלֵּוֹה וּכְתִיב (במ' ג,א) וְאֵלֶּה שְׁמֹת בְּנֵי-אֲהָרֹן, לומר לך, אהרן ילד ומשה לימד, לפיכך נקראו על שמו.
 והנה בגמ' להלן (צ"ט ע"ב) ילפינן בגמ' דכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו (בגמרא הגירסה עשאו) מקרא ד-**(בר' לך יבה) ואת-הנפש אשר-עשו בחרן ע"ש, וצ"ע למה לי תרי קראי.** (הקושיה מדוע צריך שני פסוקים ללמד לכאורה אותו ענין) ואולי י"ל דבאמת הלימוד הוא מכאן **(במ' ג,א)** (שהמלמד כאילו ילדו) – אך כיון דכך הוא האמת, שוב א"ש (אחי שפיר – בא טוב, ולימוד זה ממש לימד על משמעות) הפסוק דהתם דכתיב **(בר' לך יבה) אשר-עשו, דחשיב על שמם** (של אברהם ושרה כאילו ילדו את הגרים). ובפרט דלפי המבואר בספרים הקדושים, דעיקר הענין בזה הוא כי ע"י לימוד התורה נחשב בנו מצד הרוח והנפש, ובן לבד חשיב בן מצד הגוף, המלמד תלמיד כאילו ילדו שייך להלכות כבוד רבו. **[אנציקלופדיה תלמודית כרך כו, כבוד רבו; מורא רבו (המתחיל בטור תרע"ו)]** ושנינו: **[טור תרע"ט]** אם זכה הבן לפני הרב – שלמד ממנו את רוב חכמתו, שהוא רבו המובהק – הרב קודם את האב בכל מקום – כלומר, בכל הדברים שיש בהם מניעת נזק או הבאת תועלת – מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו

[מחזור ויטרי סימן תכד] שנינו בכריית' שיהא אדם מפקח את חבריו ומקרבן לתורה תחת כנפי השכינה (לא מצאתי ברייתא כזו אבל בלשון זה בנאליהו רבה (איש שלום) פרשה ו). וכארתו שבא לפני הליל עצמו. ואמ', גייריני על מנת שתשימני כהן גדול. בפ"ב דשבת (לא, א), שכל המלמד תורה לחבירו מעלה עליו הכת' כאילו ילדו (הגירסה בבבלי סנה' צ"ט, כאילו עשאו). שנא' **(בר' לך יבה) ואת-הנפש אשר-עשו בחרן.** ותרג' אונקלוס וית נפשתיא דשעבידו לאורייתא בחרן. וכל כך למה. מפני שמביאו לחיי העולם הבא: הוא היה אומר. הוא הליל היה אומר ד' דברים בלשון הבבלי.

(בר' וירא יח,ט) לְמַעַן – ארבעה דברים שאברהם אבינו שלמד ולימד תורה נהג לפיהם וכך צוה לבניו. [משנה אבות פ"א מ"ג] הוא היה אומר (ט: א) נגד שמא אבד שמיה (ט: ב) ודלא מוסיף יסיף (ט: ג) ודלא יליף קטלא חייב (ט: ד) ודישתמש בתגא חלף: **[מחזור ויטרי סימן תכד] (ט: א) נגד שמא אבד שמיה. כיצד מלמד שלא יוציא אדם שם במלכות (ט: א) אפשר שלא ידבר נגד המלכות) שכיון שיצא לו שם הורגין אותו ונוטלין את ממונו. נגד. מושך. כמו משכו. ומתרגם נגודו. אם ראית אדם שהמשיך עליו את השם הרי הוא כמו שאבד כבר שמו: ד"א נגד שמא. המושך עליו שם תורה. שעוסק בתורה להתנאות בה ולא לשמה אינו זוכה לשם. וכן הוא אומר אם נבלת בהתנשא. אם נושא ומגביה את עצמו אחרייתו יהיה נבל. שכל הרוף אחר שררה. שררה בורחת ממנו. והדוחק את השעה שעה דוחקתו. כמו שמצינו בקרח. ובאבשלום. ובארניה בן חגית:**

(ט: ב) ודלא מוסיף יסיף. שנו רבותינו שאם שנה אדם מסכת אחת או שתיים ואינו מוסיף ומחזר עליהן סוף שישכח את כולן. מאחר שהוא מייאש מהן ותלמודו נספה וכלה בידו לפיכך זקוק הוא לחזר אחריו. יסיף. כמו זוכרם לא יסוף מזרעם. ד"א **דמוסיף מט"ו** באב ואילך ללמד בלילות שהרי ארוכות הן מיכן ואילך. **יוסיף יסיפו לו ימים ושנים, כדאמ' בשילהי תענית, ודילא מוסיף שאינו סובר בתלמודו ללמד דבר מתוך דבר.** ואף אינו מוסיף מן הלילות על הימים ללמד. יסיף. יאסף. מאי יאסף. תרגם רב יוסף תקבריניה אימיה. בשילהי תענית.
(ט: ג) ודילא יליף, מי שלא למד תורה מימיו, **קטלא חייב.** חייב מיתה. דין הוא שימות שכן היא מידותיה של תורה מכלל הן אתה שומע לאו ומכלל לאו הן. כיצד. למד אדם תורה כי היא חיך ואורך ימין. לא למד. הרי ימיו מתקצרין. ומסתלק מן העולם. וכן הוא אומר ושמתם את דברי אלה. זכה נעשית לו סם חיים. לא זכה נעשית לו סם מות. וכדא' משמחי לב. זכה משמחו. לא זכה משמחו. (הגירסה הבאה מתאימה לאברהם אבינו) יש משניות שכת' בהן **ודילא יסבר קטלא קסמינן.** אם אינו סובר בתלמודו הכל קוסמינן ומתנבאים עליו שמיתתו קרובה לבא. ואית משניות דגרסי ודי לא ישפר. מי שאינו משפר בתלמודו להכין דבר מתוק. ושלשתן לשון אחד הן.

(ט: ד) ודאשתמש בתגא חלף. ושנשתמש בכתרה של תורה. שמתנאה ומשתחף על בני אדם ומראה בעצמו כתר לכבודו בשביל כבוד התורה. חלף. נטרד מן העולם. ולא יאריך ימים כצל אשר אינו ירא מפני האלהים. שאינו עוסק בתורה לשמה אלא ליהנות עצמו. שכן מצינו בנדרים בפ' קונם יין שאינו טועם בר' טרפון שבא מעשה לידו והיה דואג על דבר זה כל ימיו. ועוד יש לפרש **המשמש** בתלמיד חכם שנשאל כתר של תורה, חלף. שכן מצינו בנדרים. שנענש אברהם על שעשה (אנגדייא) [אנגדייא] בתלמידי חכמים שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו. ועוד ק"ו שהרי תלמידי חכמים הן כלי תשמישו למלכו של עולם. ומה אם מלך בשר ודם אין רוכבין על סוס ואין משתמשין בשרביטו. המשמש בטכסיטו של מלכו של עולם על אחת כמה וכמה שחייב מיתה. ואעפ"כ אמרו חכמים לישמש איניש במאן דתני ארבעה ולא לישמש במאן דתני שיתא. ובכרייתא שנינו **ודאשתמש בתגא אבד ואילי ליה.** מלמד שכל המשמש בשם המפורש אין לו חלק לעולם הבא. אי נמי המשמש בכתרה של תורה. חלף. אין לו עוד שכר תורה שהרי קיבלו בכך שהרי מכבדין בכך אותו:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני מטעם (ל) כי במצוותך האמיתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ט; **תפצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ופקידים) – להגביל; **מונה** – רבו; **מקף** – פשט; **מרכא** – מאריך; **רבו**; **דגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = **טרחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב ששעויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסוק** – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשימ** – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכנין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנא** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה:

1.8 בראשית וירא יח,א (התשע"ט)

בראשית וירא יח,ד: יקחנא מעט-מים ורחצו רגליכם ויהשענו תחת העץ:

עיקרי הלימוד בכתוב. נטילת ידיים לחולין, הסבר מדרשי לתגמול על מתן המים. הקפדת א"א בנושא ע"ז ומניעת תערובות. אמירת דברי תורה בסעודה בנוסף על ברכת המזון.

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים**. הסבר הלכתי בנושא נטילת ידיים לחולין שהיא מרבנן. אברהם קיים מצוות דרבנן.

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים** – מקף מונח מקף זקף-קטן, תחילה נברר הלימודים מטעמי מקף.

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא** – מקף בורר בין נטילה בכלי (בעל קיבול לפחות רביעית) ובין נטילה בשולי כלים וחפני אדם לחבירו. ורק נטילה בכלי תקינה. כנאמר ב-**[משנה ידים פ"א, מ"ב]** [*]

בכלי הכלים נותנין לידים אפילו בכלי גללים בכלי אבנים בכלי אדמה אין נותנין לידים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ולא יתן לחבירו בחפניו מפני שאין ממלאין ואין מקדשין

(בר' וירא יח,ד) **מעט-מים** – שיעור מים לנטילת ידיים ליחיד. אפשר כי טעם מקף בורר את שיעורי המים לאחדים אם אין רביעית מים לכל הנוטלים כנאמר ב-**[משנה ידים פ"א, מ"א]** [*]

מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים מחצית לוג (טט: = 2 רביעיות) לשלשה (כאן היו שלושה אנשים) או לארבעה מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה רבי יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחורן שבהם מרביעית מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים:

(בר' וירא יח,ד) **ורחצו רגליכם** – שיעור כלי עריבת רגלים **[משנה ידים פ"א, מ"א]** [*] בו ביום נמנו וגמרו על עריבת הרגלים שהוא משני לוגין ועד תשעה קבין שנסדקה שהיא טמאה מדרס שר"ע אומר עריבת הרגלים כשמה:

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים**. – זקף-קטן בתפקיד שני לימודים. (א) ידיים שניות לטומאה ונוטלים מפני סרך תרומה, וזאת מצוה שיש לה סמך מהתורה. (ב) נטילת ידיים מפני כבוד ברכה.

(א) ידיים שניות לטומאה (טט: מרבנן) ונוטלים מפני סרך תרומה, וזאת מצוה שיש לה סמך מהתורה.

[חברותא חולין קו,א] אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: זה שהצריכו חכמים נטילת ידיים לחולין זהו מפני סרך תרומה. והיינו, שתקנו חכמים שיהיו "סתם ידים" טמאות כ"שניות לטומאה", וחייבו את הכהנים ליטול ידיהם לפני אכילת תרומה, כדי שלא יפסלוה במגע הידים.

ולכן, תקנו גם נטילת ידיים לכל אדם, ואף לאכילת חולין, שמתוך כך יהיו הכהנים רגילים ליטול ידיהם ולא יפסלו את התרומה.

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא** – מונח לפני **מעט-מים**. – זקף-קטן, אפשר בתפקיד לרבות טעם או הסתעפות בדרך לימוד זאת, לא לרבות דרך לימוד שלישי.

ועוד טעם לנטילת ידיים - משום מצוה! ומבארין: מאי "מצוה"? אמר אביי: מצוה לשמוע דברי חכמים שתקנוה.

רבא אמר: מצוה שיש לה סמך מהתורה היא, שיש לשמוע דברי רבי אלעזר בן ערך! שדרש את הפסוק. המקור ב-**[ספרא מצורע - פרשת זבים פרשה ב, פ"ד, מ"ה]** דכתיב בפרשת הזב (וי' מצ' טו, יא) **וְכָל אֲשֶׁר יַעֲרֹב הַזָּב וְהָיוּ לֹא-שֹׁטֵף בְּמִים וְכִסְּוּ בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּמִים וְטָמֵא עֲדֵהָ עָרַב:** אמר רבי אלעזר בן ערך - מכאן, סמכו חכמים לנטילת ידיים מן התורה. וכדמפרש ואזיל.

אמר ליה רבא לרב נחמן: מאי, כיצד משמע מפסוק זה דין נטילת ידיים? (טט: אמר רב נחמן) דכתיב **זב וְהָיוּ לֹא-שֹׁטֵף בְּמִים, ומשמעות הפסוק (טט: לכאורה) הוא - הא שטף הזב ידיו במים הרי הוא טהור, ודבר זה אינו נכון, כי הא (צריך) טבילה של כל גופו (טט: של הזב) במקוה בעי, ואין מועילה לו נטילת ידיו.**

אלא, הכי קאמר קרא: (טהור) **הנוגע בזב** (נטמא טומאת ערב, אבל בשביל ברכה לאכילת חולין יטול ידיו, ראה הסבר (ב) לזקף-קטן), ו(גם) כמו כן אדם אחר שאינו זב (ולא נגע בזב), אלא ש(ידיו) לא שטף, (היינו לא) נטל, ידיו במים (בשביל ברכה לאכילת חולין), הרי הוא טמא.

[ואסמכתא בעלמא היא. רש"י]. ומשמע שיש טומאות (טט: מרבנן) שנטהרות על ידי נטילת ידיים.

ההסבר הבא מהספר **[טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תורת כהנים תזריע מצורע. פישר זלמן, אלעזר לב]**

(וי' מצ' טו, יא) **וְהָיוּ לֹא-שֹׁטֵף בְּמִים** – טפחא ללא מרכא כשנוי משמעות ורבו, ללמד על (אדם) אחר שלא שטף (ידיו לאכילת חולין) – טמא (ידיו טמאות) אמר רבי אלעזר בן ערך מיכן סמכו חכמים לטהרת ידיים מן התורה. רמז לגזרת רבנן לטהרת ידיים.

(ב) נטילת ידיים מפני כבוד ברכה. ובוזה נכלל נטילת ידיים אחרי לילה ונקיות.

[ילקוט יוסף השכמת הבוקר הערות סימן א - מהלכות השכמת הבוקר]

ואסור לברך עם ידיים טמאות ומוזהמות וכן בכל שעה. [הקדמת הזוהר ס"ק קעא].

[חברותא - הערות ברכות מגא, 3]. טעם הנטילה מבואר בתוספות שזהו מפני כבוד הברכה, ואולם התוספות בפסחים (קטו א ד"ה כל), הרשב"א הרא"ה ומאירי פירשו שהטעם הוא, כיון שסתם ידים טמאות הן חוששים שמא יגע בידו במשקה שבתוך הכוס ויטמא היין. וראה עוד בתוספות בחגיגה (יח ב ד"ה הנוטל) שכתבו שזהו משום נקיות.

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים**. הסבר מדרשי לתגמול על מתן המים. הקפדת א"א בנושא ע"ז ומניעת תערובות.

[מדרש אגדה (בבור) וירא] (בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים**. [על ידי שליח אף] הקדוש ברוך הוא נתן להם מים על ידי שליח, שנאמר (שם' בשלח יז,ו) **והקית בציור ויצאו ממנו מים**, להם שנתן על ידי עצמו, אף הקדוש ברוך הוא נתן ע"י עצמו, שנאמר (שם' בשלח טז,ח) **בַּתַּח ה' לָקַח בְּעָרְבַּי פֶּשֶׁר לְאֹכַל וְלָחֶם בַּבֶּקֶר לְשֹׁבְעַי:**

[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) וירא]

(בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים**. ר' אלעזר בשם ר' סימאי אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם. אתה אמרת (בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים**, חייך שאני פורע לבניך הה"ד (במ' חקת כא,יז) **אָז יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשְּׂרָרָה הַזֹּאת עָלָי בְּאֶרְץ-עֲנִינֵיהָ: ...** (בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים ורחצו רגליכם**. מלמד שנדמו לו כערביים הולכי מדבריות, לכך אמר להם **ורחצו רגליכם: [רש"י]** (בר' וירא יח,ד) כסבור שהם ערביים משתחיתים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו.

[רש"י] (בר' וירא יח,ד) **יקחנא** - על ידי שליח, **מסביר [שפת"ח ע]** (הרא"ם), אין ההודעה של רש"י על מלת **יקח** (טט: בנין סביל) שפירושו ע"י שליח, דוה הוא דבר פשוט, דאם לא כן היה לו לומר אקחה, אלא ההודעה הוא על ששילם (הקב"ה) לבניו (ע"י שליח) וכו':

[רד"ק] (בר' וירא יח,ד) **יקחנא מעט-מים** - אמר מעט למעט נדיבותו בפיו מדרך המוסר, על המים אמר **יקח**, ר"ל על ידי אחד מן העבדים אבל על הפת אמר (בר' וירא יח,ה) **ואקחה פת-לחם** הוא בעצמו:

ורחצו - צווי כי הרי"ש פתוחה ואילו היה עבר מוסב לעתיד מפני הוי"ו היתה הרי"ש קמוצה, כמו (שם' פק' מלא) **ורחצו ממנו ורצה**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טש"ד כ"ו) כי במצוותך האמנית – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התע"ט; **תפנית ההשערות**, **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים תפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **המקף** פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; **מקף** – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; **פסקו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – הקיש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשישם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – מלמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלשא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה, **תלשא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פז** – דרוש מהפסוק רעיו לנשא אחר בהלכה:

לומר אתם תרחצו רגליכם על ידי אחד מהנערים:

[אברבנאל] **(בר' וירא יח)** השאלה הו' באמרו יוקח נא מעט מים כי הנה מלת נא לשון בקשה לא יפול בזה. גם אמרו מעט מים הוא זר כי כיון שלא אמ' מעט בלחם לא היה ראוי לומר במים. גם והשענו יראה שאין ענין לו כי למה זה ישענו תחת העץ ולא יכנסו באהל או בבית: (התשובה לשאלה הו')

ולהיות כל בני הבית חולים נמולים והאהל מלא מהם הוצרך לומר למלאכים **יִקְחֵנָּא מְעַט־מַיִם** ר"ל ע"י אחת מהאמהות ו**רַחֲצֵנוּ רַגְלֵיכֶם** (טט: בעצמכם) כי אין איש (טט: טט) בריא מהמילה) בבית לרחוץ (טט: טט) רק אמהות וא"א הקפיד על תערוכות). **(בר' וירא יח, ד)** **וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ** כי אין מקום באהל לשבת שם מפני החולים ולכן הוצרך שאברהם בעצמו יעשה כל העבודה הזאת מפני חסרון משרתיו בעבור חליים.

(בר' וירא יח, ד) **מְעַט־מַיִם** מקף ע"פ **[רד"ק]** מברר בין לקיחה מרובה ובין לקיחה מועטה.

(בר' וירא יח, ד) **יִקְחֵנָּא** מקף ע"פ **[אברבנאל]** מברר בין משמע מלת "נא" כבקשה ובין משמע התנצלות.

(בר' וירא יח, ד) **מְעַט־מַיִם** ע"פ **[אברבנאל]** מקף מברר בין כמות המים הראויה ובין כמות המים המצויה בגלל הנסיבות. ראוי להביא מים רבים ע"י זכר אבל בגלל שהזכרים בבית אברהם חולים מברית המילה, אברהם מתנצל על שאינו יכול לשרת האורחים ע"י זכרים ומפאת הצניעות רק אחת מאמהות תביא להם **(בר' וירא יח, ד)** **מְעַט־מַיִם** לפי כוחה.

(בר' וירא יח, ד) **יִקְחֵנָּא מְעַט־מַיִם** – מקף מונה מקף זקף-קטן, זקף-קטן בתפקיד שני דברים, מרמז לתגמול הקב"ה בשתי נתינות מים לבני ישראל במדבר (א) **(שמי' בשלח יז, ו)** **וְהִקִּיתָ בְּצֹרֶךָ וְנִצַּעְתָּ מִמֶּנּוּ מַיִם** (ב) ד **(במ' חקת כא, יז)** **אֲזַ יִשְׁרֹאֵל אֶת־הַשְּׂרָיָה הַזֹּאת עָלֶיךָ בְּאֶרֶץ עֲנֹלָה:**

ע"פ **[רד"ק]** אברהם מיעט במתן מים, אז לכאורה היינו אומרים שתגמול הקב"ה לבניו יהיה במים במידה. אבל בשני התגמולים במדבר יצאו מים רבים. צ"ע בדברי הרד"ק. אבל ע"פ **[אברבנאל]** בבית אברהם היה אילוף שהזכרים חלשים מהמילה ולכן התגמול לבני ישראל במדבר במים מרובים היה ראוי כמידת רצונו של אברהם לשרת את האורחים במידה מרובה.

(בר' וירא יח, ד) **וְרַחֲצֵנוּ** – טפחא ללא מרכא לפניה, בתפקיד שנוי ורבוי

מוצע לומר שהשנוי הוא ממה שנהגו אחרים שלא הקפידו על עבודה זרה ואילו אברהם אבינו והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו ולפי **[רד"ק]** צווה עליהם לרחוץ רגליהם ולהעביר בזה אבק רגליהם ואז אם הם ע"י לא ישתחוו לאבק כי הועבר ברחיצה.

(בר' וירא יח, ד) **רַגְלֵיכֶם** – אתנה מגביל, בשיטת **[אברבנאל]** לא היו זכרים לשרתם, אברהם הגביל את האמהות מלרחוץ רגליהם.

(בר' וירא יח, ד) **וְהִשְׁעֵנוּ** – טפחא, (א) בתפקיד כפותחת טפה להתאפיין מהכתוב אחריה **תַּחַת הָעֵץ** ותפקיד (ב) האפיין המשותף

מתפשט (מלמד) אל הכתוב לפני כן. ע"פ **[זוהר א וירא קב, ב]** שהבאנו לבאור (בר' וירא יח, ד) העץ בדק האם הנבדק הניח ע"י ז'

ומאמין בה', והאם הוא טמא יום או שבעה. כאן הבדיקה האם קיימו **וְרַחֲצֵנוּ רַגְלֵיכֶם** ואינם עע"ז והם טהורים.

[תורה שלמה סב] **(בר' וירא יח, ד)** **וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ** אין עץ אלא תורה שני' **(משלי ג, יח)** **עֵץ־חַיִּים הֵיא לַמְחַזְקִים בָּהּ** וכך ראוי לכל אדם בעת שיבואו אליו אורחים יישב דעתם בדברי תורה **[מדרש אור האפלה]**

[שו"ת בית מרדכי חלק א סימן מו] מה פירושו של הביטוי "דברי תורה", שב-**[משנה אבות פ"ג, ג, א]**: "ר' שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום". תשובה לפני מתן התשובה צריך לציין שזהו הקו של ר' שמעון בן יוחאי שהיה בלהט נפשו מסור כולו ללימוד התורה.... הוא שאמר שגם בשעת אכילה חייב אדם לומר דברי תורה!

בפירוש לאבות המיוחס לרש"י (ע' הרחיד"א בשם הגדולים ערך רש"י) ד"ה ולא אמר: "ורגילין בני אדם לפטור את עצמן בברכת המזון". רש"י אינו מביא את המקור.

הרשב"ץ בפירושו "מגן אבות" על אבות, על סוף המשנה שם: אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום – אומר: "ולא הספיק להם לפטור את עצמן בברכת המזון, אלא שדברו בו דברי תורה, הרי כאלו אכלו משלחנו של מקום. הר"ע מברטנורה בפירושו שם אומר: "ובברכת המזון שמברכים על השלחן יוצאין ידי חובתן וחשוב כאילו אמרו דברי תורה, כך שמעתי". הוא אינו מזכיר את פירושו של רש"י לאבות, התוספות יום טוב שם מביא את דברי הר"ע מברטנורה ומביא סמוכין נאים לדבריו מדברי אגדה ומדרשי המקראות, אבל לבסוף הוא מסיים את דבריו ואומר: "ואעפ"י שהצבתי ציונים להדמות ברכת המזון לדברי תורה אני", מכל מקום לא נתישבה דעתי בפסוק הזה לצאת ידי חובתו בכך, דודאי ר' שמעון לאו בהכי מיירי, דאטו ברשיעי עסקינן שאינן מברכין ברכת המזון שהיא מצות עשה מן התורה; ומילי דאבות מילי דחסידות נינהו כדאמרינן בפרק המניח מאן דבעי למהיחי חסידא לקיים מילי דאבות".

ובראשית חכמה שער הקדושה פט"ו אומר: "וכתב החסיד ר' יוסף יעבץ לאבות פ"ג במשנה שלשה שאכלו: ויש נוהגים לשורר פזמונים או מזמורים אחר הסעודה ומנהג יפה להפטר מן העונש, אבל עיקר הדיבור הוא ממש לומר איזה דין או חידוש פסוק או הגדה". דבריו אלה של הראשית חכמה מובאים בשל"ה, שער האותיות, סעיף ו. והמגן אברהם לש"ע א"ח ריש סימן קע מביא להלכה את דברי השל"ה, שאין ברכת המזון פוטרת מלומר דברי תורה וצריך לומר בשעת הסעודה דברי תורה ממש. אלא רדאי בפשוטי עם עסקינן שאינם יודעי תורה ואינם קובעים עתים לתורה, ובוה שקורין שמע שחירת וערבית הם מקיימים את מצות למוד תורה. ... והם פוטרים את עצמם בברכת המזון מחובת אמירת דברי תורה בשעת הסעודה, זה לא קיום המצוה מן המוכרח. .... ואולי רשאים לשער כי במנהג שנהגו העם לפטור את עצמם בברכת המזון מחיוב אמירת דברי תורה בשעת הסעודה הם מסתמכים על זה שבברכת המזון אנו מזכירים תלמוד תורה וקיום מצוותיה וחוקיה באמרנו: "על תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו". ומפני זה הם מורים היתר לעצמם ופוטרים עצמן בזכירה זו מן חובת אמירת דברי תורה בשעת הסעודה.

אנו למדים מכאן כי המכרך ברכת הזימון המוציאה את אחרים מידי חובת ברכת המזון דומה לענין חיוב טבילה (ע"פ [בבלי ברכות כב, ב]) כמלמד תורה לאחרים. ואם ברכת המזון נחשבת כדברי תורה לחיוב טבילה, הרי מסתבר הוא כי היא יכולה להחשב כדברי תורה גם מיתר הבחינות. ובכן אנו מוצאים כאן מקור להנוהגים, לפי הפירוש המיוחס לרש"י ולר"ע מברטנורה, לפטור עצמן בברכת המזון מחיוב אמירת דברי תורה בשעת הסעודה.

תַּחַת הָעֵץ – מרכא סלוק, בתפקיד רבוי הגבלות. הגביל את האורחין רק למקום תחת העץ (בצל האמונה) ושמא עע"ז הם שלא ישבו תחת ע"י. הגביל שיחתם לדברי תורה ואמונה בה'.